

Jiří KUBEŠ

Sídla Jana Jiřího Jáchyma hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka (1634/37-1689) v proměně

...Sunt Slavatae gentis Gloria magna suae...

Bohuslav Balbín

z epigramu Na Slavatu

Examen Melissaeum..., Praha 1663¹

Historikové raného novověku se metodickými problémy studia české a moravské šlechty období 17. a 18. století začali zabývat důsledněji teprve v poslední době, a proto se zdá, že po dlouhé době mlčení, přerušovaného jen ojedinělými studii, přicházejí první náznaky systematického uchopení dané problematiky. Doba absolutismu sice stále postrádá problémovou výkladovou osu,² přesto již byly naznačeny způsoby, jak tuto zdánlivě „nehybnou“ éru na modelovém příkladě šlechtické vrstvy společnosti uchopit.³

---

¹ V češtině zní Balbínova slova ještě zvučněji: „...slávou národa jest Slavatův slovný rod...“ (překlad František Žák). Sbíрку věnoval Balbín Ferdinandovi Vilémovi Slavatovi. K tomu Antonín REJZEK, P. *Bohuslav Balbín T. J., Jeho život a práce*, Praha 1908, s. 142 a 272.

² I když za problémovou výkladovou osu by snad bylo možné považovat dějiny zemských sněmovních konfliktů mezi královskými požadavky a neochotnou zemskou obcí. Toto pnutí však nikdy v období 1620 až 1740 nepřerostlo do otevřené opozice. Srov. Josef PEKAŘ, *České katastry 1654-1789*, Praha 1932; Jan MUK, *Po stopách národního vědomí české šlechty pobělohorské*, Praha 1931; Zdeněk KALISTA, *1644-1645. Příspěvky z italských archivů k českým dějinám těchto let*, in: Pekařův sborník, II, Praha 1930, s. 88-126 nebo Antonín REZEK, *Dějiny Čech a Moravy nové doby, 1-10*, Praha 1892-1905 (1. Od míru westfálského až do smrti císaře Ferdinanda III. (1648-1657), Praha 1892; 2. Vladaření císaře a krále Leopolda I., část 1, Praha 1893; 3. Vladaření císaře a krále Leopolda I., část 2, Praha 1894 atd.

³ Velké naděje jsou přitom vkládány do práce Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2003, která se má v nejbližší době objevit. V dalším výkladu vědomě pomímám umělecko-historické vypořádání se z problémem, i když i ono nabízí možnosti, jak uchopit dějiny šlechty v baroku. Srov. např. Ivo KRSEK - Zdeněk KUDĚLKA - Miloš STEHLÍK - Josef VÁLKA, *Umění*

Za zřejmě první takový pokus je možné považovat „politickou“ koncepci založenou na výzkumu panovnické korespondence, která vypovídá o principu uplatňování moci na ose panovník-šlechta.⁴ Jejím autorem je Petr Maťa, který předpokládal celistvější zpracování panovnické osobní korespondence,⁵ jež by však bylo nutné doplnit i studiem dalších osobních pramenů jako například šlechtických deníků.⁶ Mimo to požadoval blíže členit zatím silně jednoduše vnímanou společenskou vrstvu šlechty podle typů jejich kariér (proto nazývám tuto tezi za „politickou“). Teprve výzkum kariér měl podle něj umožnit určení několika základních typů odlišných rámců životního stylu středoevropské šlechty. Za základní typy uplatnění šlechticů v raně novověké společnosti považoval kariéry ve dvorské, zemské, církevní a vojensko-diplomatické sféře.⁷

Tuto z větší části politicky laděnou koncepci autor postupně v součinnosti s dalšími historiky revidoval. Tentokrát byla představena ucelenější teze rozdělení nejvýznamnější společenské vrstvy, tj. šlechty, na základě jejího široce chápaného životního stylu, který byl tvořen zejména tradicí urozenosti, podílem na výkonu moci, rozsahem a využíváním majetku, reprezentací dosaženého sociálního postavení či různými kulturními aktivitami. V této souvislosti hovoří autoři o čtyřech základních barokních šlechtických životních stylech a to těch, které vytvářela knížata (*Fürsten*), šlechta orientovaná na habsburský dvůr (*Hoffähigadel*), zemská šlechta (*Landadel*) a nižší šlechta. Aristokracie pocházela zejména z prvních třech skupin.⁸

Baroka na Moravě a ve Slezsku, Praha 1996.

⁴ Srov. Petr MAŤA, *Leopold I. a poslední Slavata, K osobní korespondenci panovníků raného novověku*, in: Ivan HLAVÁČEK - Jan HRDINA (edd.), *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 245-258. Podobným směrem vykročila v poslední době také Petra Vokáčová. Srov. teze její přednášky z 26. 11. 2002 *Aristokracie českých zemí a dvůr Karla VI. - kontakt a komunikace*, které jsou k nalezení na <http://www.ahmp.cz/krouzek/aristokr.html> (stav k 1. 9. 2003).

⁵ O možnostech takového studia srov. P. MAŤA, *Leopold I.*, zejména s. 254. Z další korespondence je zapotřebí jmenovat např. Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic I*, Praha 1936; Max DVOŘÁK (ed.), *Briefe Kaiser Leopold I. an Wenzel Euseb Herzog in Schlesien zu Sagan, Fürsten von Lobkowitz 1657-1674*, Wien 1894; Alfred Francis PŘIBRAM – Moriz Landwehr von PRAGENAU (edd.), *Privatbriefe Kaiser Leopold I. an den Grafen F. E. Pötting 1662-1673, II. (Januar 1669-Dezember 1673)*, Wien 1904.

⁶ Obecně srov. Petr MAŤA, *Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny)*, FHB 18, 1997, s. 99-120 či naposledy Jiří SEHNAL, *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína, Životní styl českého šlechtice v době vrcholného baroka*, ČMM 119, 2000, s. 367-389.

⁷ Petr MAŤA, *Aristokratisches Prestige und der böhmische Adel (1500-1700)*, *Frühneuzeit Info* 10, 1999, Heft 1+2, s. 43-52 nebo Václav BŮŽEK - Josef HRDLIČKA - Pavel KRÁL - Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha - Litomyšl 2002, kapitola *Tradice urozenosti*.

⁸ Václav BŮŽEK - Petr MAŤA, *Wandlungen des Adels in Böhmen und Mähren im Zeitalter des „Absolutismus“*, in: Ronald G. ASCH (hg.), *Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchien bis zur Revolution (ca. 1600-1789)*, Köln-Weimar-Wien 2001,

Obě dvě koncepce počítaly s tím, že základní roli ve vytváření urozenčova životního stylu sehrával jeho podíl na výkonu státní moci. Ve skutečnosti téměř žádný barokní aristokrat, ať už patřil k jakékoliv skupině, neprožil celý svůj dospělý život pouze v jediném typu kariéry. Řada z nich začínala v titulárních dvorských či zemských funkcích a posléze se přes různé diplomatické či vojenské mise vracela zpět do vyšších dvorských pozic či do úřadů na zemské úrovni správy.⁹ Konkrétním příkladem mohou být i členové dvorsky orientovaného (*hoffähig*) rodu Slavatů, a to zejména Jan Jiří Jáchym Slavata, hrabě z Chlumu a Košumberka, jako muž, který prošel dvěma typy kariér. Zpočátku se vlivem rodinné tradice snažil uplatnit ve dvorských úřadech ve Vídni, ale od roku 1673, kdy se stal seniorem svého rodu, nebo-li vladařem hradeckého domu, se orientoval na zemskou kariéru. Každá z nich měla své zvláštnosti a navíc vytvářela odlišný prostorový rámeček jeho životního stylu. Zatímco do roku 1673 se Slavata pohyboval mezi svými severočeskými venkovskými statky, rodovým dominiem v jihočesko-jihomoravském prostoru a Vídni, po tomto datu se jeho vztah k sídlům proměnil. Od roku 1673 prožíval svůj život mezi rodovým dominiem a zemskou metropolí Prahou.¹⁰

Pozemkový majetek obdařený venkovskými a městskými sídly byl pro aristokracii jedním ze základů jejich identity a jako takový formoval také její životní styl. Velmožské příbytky sehrávaly v životě svých majitelů důležitou roli zejména tím, že je reprezentovaly jako aktivní prostor každodenního i svátečního života jejich dvora a navíc jako symbol zastupovaly šlechtictví jako takové.¹¹ Otázkami, na něž se přítomná studie pokusí odpovědět, zůstává, zda odlišné sociální a prostorové podmínky Slavatových kariér ovlivnily jeho přístup k jednotlivým venkovským a městským sídlům, zda se to následně odrazilo i v jeho myšlení a životním stylu a jakých forem tyto případné změny nabývaly.

Život Jana Jiřího Jáchyma Slavaty

---

s. 287-321.

⁹ K tomu srov. pro dobu vlády Karla VI. Andreas PEČAR, *Die Ökonomie der Ehre. Der höfische Adel am Kaiserhof Karls VI. (1711-1740)*, Darmstadt 2003, zejm. s. 25-41. České příklady uvádí P. MAŤA, *Aristokratisches Prestige*.

¹⁰ Srov. následující výklad a František PALACKÝ (ed. Jaroslav CHARVÁT), *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Dílo Františka Palackého I, Praha 1941, s. 391-392. Jan Jáchym prošel třemi funkcemi v zemské správě: nejvyšší sudí dvorský 1673-1685, nejvyšší sudí zemský 1685-1688, nejvyšší hofmistr 1688-1689. Tyto úřady jej poutaly k Praze. Podobný profil kariéry měl i jeho starší bratr Ferdinand Vilém. Oba tím však vybočili z orientace předchozích dvou generací rodu. Ty byly, až na výjimky, připoutány pouze ke dvorským úřadům. Otázkou zůstává, zda na změnu orientace jejich kariér neměl částečný vliv strýc Adam Pavel Slavata. Tamtéž.

¹¹ K tomu srov. zejména Otto Gerhard OEXLE, *Aspekte der Geschichte des Adels im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, in: Hans-Ulrich WEHLER (hg.), *Europäischer Adel 1750-1950*, Göttingen 1990, s. 19-56; V. BŮŽEK - J. HRDLÍČKA - P. KRÁL - Z. VYBÍRAL, *Věk*, kapitola *Tradice urozenosti a na příkladě barokního preláta Radmila PAVLÍČKOVÁ, Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664-1695*, Olomouc 2001.

Jan Jiří Jáchym se narodil v roce 1634 (resp. 1637), a to zřejmě ve Vídni. Jeho rodiči byli Jáchym Oldřich Slavata z Chlumu a Košumberka (1606-1645), prostřední ze tří synů Viléma Slavaty, nejvyššího kancléře Království českého, a Františka Slavatová z Meggau (1610-1676), členka významného rakouského šlechtického rodu. Jan Jáchym byl jedním z jejich nejméně devíti dětí, které Františka porodila v rozmezí let 1628 až 1643, a nestal se prvorozeným synem. Dosud jsou známi minimálně tři jeho starší bratři, ale dva z nich záhy zemřeli. Jan Jáchym se dožil dospělosti jako druhý syn privilegované aristokratické rodiny. Výjimečné postavení jí zajistil Vilém Slavata (1572-1652) tím, že prosadil její přednostní pozici v české stavovské obci do písemného znění nové ústavy, Obnoveného zřízení zemského (1627).¹²

Jan Jiří Jáchym byl vychováván jako mladší syn. Od nejstaršího bratra Ferdinanda Viléma jej dělilo devět let věku. Nejbliže měl k mladším bratrům Františku Leopoldovi (nar. 1639) a Janu Karlovi (1640). S nimi také absolvoval výchovu. O jeho nejranějším mládí se mnoho neví. Jeho otec Jáchym Oldřich Slavata byl pevně poután k habsburskému dvoru ve Vídni. Zastával zde funkci komořího císaře Ferdinanda III., jenž měl rád celou rodinu Viléma Slavaty. Mladý Jan Jiří Jáchym tedy trávil své dětství v prostoru mezi Vídni a rodinnými venkovskými statky Jindřichovým Hradcem a Telčí. Ve svých osmi, respektive jedenácti letech ztratil otce, a proto průběh jeho dalšího života usměrňovali ve vzájemné shodě děd Vilém (později strýc Adam Pavel) a matka Františka. Ti svěřili děti do rukou zkušených hofmistrů, kteří pocházeli z městského prostředí a měli již za sebou studium teologie. Jménem jsou známí Řehoř Radičník, Gernasius

---

¹² V poslední době se dějinami slavatovského rodu zabývalo několik příspěvků, které většinou využívaly rozsáhlého, archivně skvěle zpracovaného, přitom dosud důkladně nepoznaného Rodinného archivu Slavatů z Chlumu a Košumberka, který se nachází v jindřichohradecké pobožce SOA Třeboň. Srov. obecně Petr MAŤA, *Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu)*, OH 6, 1998, s. 513-552; k Vilému Slavatovi Jiří DVORSKÝ - Rudolf CHADRABA, *Votivní obraz Viléma Slavaty v Telči*, Umění 38, 1990, s. 128-140; Josef HRDLIČKA, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, JSH 69-70, 2000-2001, s. 188-208 a Jiří KUBEŠ, *Vilém Slavata a jeho hejtmáni. K anatomii prestiže raně novověké šlechty*, HO 12, 2001, s. 70-75; ke generaci jeho synů a vnuků Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Franziska von Meggau, verehelichte Slawata (1610-1676), Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert*, Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 18, 1996, s. 361-383; Petr MATOUŠ, „...at' mi Bůh umožní, abych se mohl těšit ze samoty v mém srdci.“ *Život v poustevně bosých karmelitánů Monte virginio v 17. a 18. století*, Kuděj 2000/1, s. 14-25 (o karmelitánovi Janu Karlovi Slavatovi) a P. MAŤA, *Leopold I. Ze starších prací je stále základní monografie František TEPLÝ, Dějiny města Jindřichova Hradce, 1/3 Slavatové v Jindřichově Hradci (1604-1691)*, Jindřichův Hradec 1935. K Janu Jáchymovi srov. tamtéž, zejm. s. 310 n. a rodokmen v příloze tohoto dílu. K vrchnostenské byrokracii na slavatovských panstvích a k její reflexi dvorského prostředí blíže Josef HRDLIČKA, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003 (na základě Mařanovy autobiografie se Hrdlička domnívá, že se Jan Jáchym narodil v roce 1634. Tradičně však bývá uváděno datum 1637).

Moser a Jan Vilém Köhl, přičemž první z nich se posléze stal proboštem ve slavatovském Jindřichově Hradci.¹³

Nejpoužívanějším jazykem Jana Jiřího Jáchyma Slavaty se stala němčina. Česky téměř neuměl a sám se již od svých prvních dopisů podepisoval zásadně *Hans Joachim*.¹⁴ Postupně se kromě základů latiny naučil také italsky, španělsky a francouzsky.¹⁵ Od roku 1647 začal navštěvovat spolu se svými bratry Františkem Leopoldem a Janem Karlem školu jindřichohradeckých jezuitů.¹⁶ Již roku 1650 a po další dva roky bratři studovali u jezuitů ve Vídni. Tehdy bylo Janu Jáchymovi 13, respektive 15 let a v centru habsburské monarchie trávil čas různými způsoby. Kromě školy často jezdil ke dvoru do Laxenburgu a na vyjížďky do Pratru.¹⁷ Do tehdejšího života Jana Jáchyma dává nahlédnout také jeho korespondence, kterou si vyměňoval se svým strýcem Adamem Pavlem, jenž pobýval trvale na venkovských statcích.¹⁸ Popisoval v ní strýci slavnosti a zábavy císařského dvora ve Vídni, ale informoval ho i o situaci v rodině, zejména o zhoršeném zdravotním stavu patriarchy rodu, Viléma Slavaty. V dopise z 19. ledna 1652 jej pak mladý muž seznámil s dělovými posledními chvílemi a smrtí, které se stal svědkem.¹⁹

¹³ Blíže S. ŘEŘICHOVÁ, *Franziska*, s. 373-374; dále srov. hofmistrovské účty v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů z Chlumu a Košumberka (nadále RA Slavatů), kart. 32. Radičnický byl proboštem v Jindřichově Hradci v letech 1651-1667 (František TISCHER, *Paměti fary jindřichohradecké*, Jindřichův Hradec, b. d.)

¹⁴ Srov. podpisy na jeho dopisech z mládí, které adresoval v první polovině padesátých let 17. století svému strýci Adamu Pavlovi Slavatovi. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 25. To je také důvod, proč jej v přítomné studii od tohoto místa dále jmenuji pouze jako Jana Jáchyma a vypouštím druhé jméno Jiří.

¹⁵ Základy latiny mu vštěpily jezuitské školy, později mu lékaři předkládali latinské zprávy o pitvách jeho předčasně zemřelých dětí (tamtéž, s. 25 a 32). Italsky se učil již ve Vídni a důkladně se zlepšil až na své kavalířské cestě v letech 1655-1656 (tamtéž, kart. 32 a 25). Alespoň částečnou znalost španělštiny předpokládám na základě existence španělské korespondence Jana Jáchyma s markýzem de Los Balbacesa z roku 1688 ohledně udělení řádu Zlatého rouna nebo z faktu, že svým synům zajišťoval na konci šedesátých let učitele španělského jazyka (tamtéž, kart. 32 a 46). Minimální znalost francouzštiny dokládá i francouzský dopis asi z roku 1688, který napsal svému bratrovi karmelitánovi Janu Karlovi (tamtéž, kart. 56).

¹⁶ Tamtéž, kart. 26.

¹⁷ Tamtéž, kart. 32. Jsou dochovány účty z období leden až červen 1650 hofmistra Řehoře Radičnicka (Gregor Raditschnig) a z období leden až únor 1652 od bakaláře teologie Gernasia Mosera. Jako nejstarší z bratrů byl Jan Jáchym částečně upřednostňován, např. při narozeninách děda Viléma dostal na útratu na jarmark 20 rýnských, kdežto bratři pouze deset. Na konci června 1650 je doložen výjezd mladých Slavatů a jejich doprovodu (celkem 13 osob-hofmistr, 3 mladí páni, 3 služebníci, 1 čeledín, 2 kočí, 3 mušketýři) na Jindřichův Hradec. Z účtů je možné zjistit, že nejmladší Jan Karel byl již tehdy vychováván pro duchovní kariéru.

¹⁸ Tamtéž, kart. 25, dopisy z let 1651-1652.

¹⁹ Tamtéž. Typická raně barokní je racionalita patnáctiletého šlechtice hovořícího jedním dechem o smrti a drahotě: *Heüt umb halbe eins in der nacht hat ihr Excellenz gar andächtig communicirt, undt nach dem ihn der Pater Schulz, welcher sich eür gnaden auf das schönste thuet empfallen, communicirt, hat ihr excellenz ihm zu sich beruffen, allwo er aber ein viertel stundt mit ihm geredet. Undt heüt auf den abendt da es fünffte hat geschlagen, ist ihm gleich die seel aussgangen, undt er in gott seliglich ist entschlaffen; wollte gott das mir alle mit ihm so glücklich theten fahren.*

Kromě toho však vzájemná korespondence zachycuje i Slavatovy vzdělávací poměry a zejména ukončení školy v červnu roku 1652.²⁰ Od roku 1652 navštěvoval Jan Jáchym také vídeňskou univerzitu a věnoval se zde studiu filosofie.²¹

V letech (1653) 1655 až 1656 se ani ne dvacetiletý Slavata vypravil na kavalírskou cestu, aby tak završil svou výchovu. Směřovala, tak jak to bylo v této době zvykem, do Itálie, kde strávil většinu času v Římě.²² Průvodcem po jeho tamějším každodenním i svátečním životě je badateli opět jeho korespondence se strýcem Adamem Pavlem, tehdy již vladařem domu hradeckého.²³ Jan Jáchym se brzy seznámil se společností dvora španělského vyslance vévody de Terranuova a trávil v jeho prostředí část svého času. Byl pyšný na svůj rod, neboť zjistil, že jméno Slavata bylo v Římě velmi známé.²⁴ Po roce pobytu však apeloval na strýce, aby mu zvýšil příjem peněz, protože bez zvýšené reprezentace své i svého rodu by pozbyl dosavadní společenskou pozici a ztratil prestižní přátelství ostatních aristokratů. Požadoval zejména ušití nových šatů a pořízení kočáru se dvěma lokaji. Žádost navíc odůvodňoval svou celoroční šetrností a pilným studiem.²⁵ Živě

Anietzo wirdt man ihn gleich eröffnen. Ihr gnaden die frau muetter lasst ihr gnaden bitten, sie wollen bey nechster gelegenheit ein fuhr mit schwarzen tuech herauf schiken, dan das tuech dahie gar theür ist.

²⁰ Tamtéž, dopis z 19 .6. 1652. *...bedanke mich auch das undterthenig ist gegen eür gnaden wegen der glükh wünschung zu den vollendten curs, welchen ich verschieenen montag vormittag glücklich vollendet hab, undt zwar öffentlich also das an stadt unsers Pater der Nive Decanus Philosophiae Pater Herdink in beywissen des Pater Rector undt anderer vornemmen Patres die disputation de ente entium in der schuel (welche mit spalier gezieret war) dictiret, da solches vorüber hab ich ihm in nammen aller dank gesagt, auf welches er wiederum gar schön geandtwordt, alssdan seindt wir in die kirchen gangen, allwo ein schönes Te Deum Laudamus sambt einen amt mit herpauken undt trombetten zierlich gehalten, haben auch wir alle under deü credo communiciert; nach dem seindt wir zu den Pater Professor hinauff gangen, undt ihm zur dankbarkeit etwas geschenket als nemblich einen neüen huet sambt einer huetschnur, ein crucifix alss wie sie auf die reis zubrauchen pflegen, ein bildt allwo ein krauz sambt 6 rossen undt bladlen gemahlen gewesen in der mitten ist des Pater sein namen undt welche es ihm praesentiren gestanden, in den rosen seindt die gebetter beschrieben, auf den blattlen aber waren aller seiner discipel nammen zufunden. Zur lezt auch lemoni, pomeranschen, undt bluemen...*

²¹ Tamtéž, Sbirka privilegií, č. 560.

²² Ke kavalírským cestám směřujícím do Itálie srov. Zdeněk HOJDA, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 216-239 a Antje STANNEK, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise des 17. Jahrhunderts*, Frankfurt am Main–New York 2001, zejm. s. 73-75. Ke Slavatově cestě stručně J. HRDLICKA, *Autobiografie*, s. 211-212.

²³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 25, korespondence se strýcem Adamem Pavlem Slavatou z let 1655-1656.

²⁴ *...weile aber allhie unser haus mehr als ich niemaln vermeinet bekandt ist...* Tamtéž, list z 30. 10. 1655. Podobně i dopis z 25. 9. 1655.

²⁵ Tamtéž. *...das ich mich einer carozzen sambt zweyen lakeien gebrauchen dörfte: in deme ich allhie mit denen vornembsten herrn die ehr gehabt mich bekandt zumachen, welche also baldt nachzufragen pflegen, ob man mit haus undt carozzen ist versehen, welches wo es manglet nimbt gleich sambt alle freündtschaft ein endt: mues bekennen das anietzo vil schwäre zeiten vorfallen; hab mich aber vertrüestet, das weiln ich das gantze vergangene iahr auf das kluegste möglichster*

prostředí papežského Říma Janu Jáchymovi také umožňovalo po celé dva roky sledovat evropskou politickou scénu, a tak zásoboval strýce novinkami zejména z Polska, jehož území napadli Švédové.²⁶ Z domácího života přitáhl jeho pozornost zejména příjezd švédské exkrálovny Kristýny a podrobnosti z jejího společensky náročného římského pobytu.²⁷ Spolu se zprávami neopomněl posílat i obrazový materiál, jako např. papežské či Kristýniny portréty či zobrazení jejího velkolepého vjezdu do Říma. Z Itálie se vrátil do Čech v létě 1656. Podobnou cestu pravděpodobně absolvoval ještě jednou a vrátil se z ní v roce 1658.²⁸

Po návratu z cest se Jan Jáchym usadil ve Vídni. Jako mladší syn neměl zatím naději, že by se stal dědicem v roce 1632 ustaveného hradeckého fideikomisu, jenž v té době držel od smrti strýce Adama Pavla (1656) jeho bratr Ferdinand Vilém. Přesto si nezvolil ani církevní, ba ani vojenskou kariéru. Zůstal připoután k habsburskému dvoru, kde se záhy stal komorníkem, což byl čestný úřad umožňující přístup k císaři a nezbytný pro jakoukoliv další kariéru. Následně Slavata povýšil na nejvyššího dědičného číšníka Království českého a až později, v roce 1681, se stal skutečným tajným radou, kterážto funkce byla císařem udělována za prokázané zásluhy. Zpočátku Jan Jáchym nevlastnil žádný pozemkový majetek, a tak ho finančně zajišťovala apanáž pravidelně vyplácená bratrem z příjmů slavatovského rodinného fideikomisu a matkou z jejich alodních panství.²⁹

V roce 1662 se i přes velmi skrovné zázemí rozhodl uzavřít manželství. Tehdy mu bylo 25 (respektive 28) let a za ženu si vyvolil Marii Markétu (1645-1698), dceru Jana Františka Trautsona, hraběte z Falkensteinu, svobodného pána na

---

massen hab gewürthschaftet, das aufs wenigst gegen der letzte ich grössere doch nothwendige unkosten machen dörfte; wolte allein wünschen das eür gnaden anderer caullier, so aus meinen landt allhie gewesen, unkosten, undt die meinige zerentgegen beseheten, in welchen eür gnaden zweiffels ohne handtgreifflichen undterschiedt fünden wurden: weiln aber eür gnaden solcher unkosten missfallet, als lasse es, eür gnaden gnädigen willen mich demüttig ist undterwerfendt, gehorsam ist darbey beruehen...“ List ze dne 8. 1. 1656. Podobné žádosti mladých kavalirů nebyly v této době neobvyklé. Srov. A. STANNEK, *Telemachs Brüder*, s. 162 n.

²⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 25, zejména dopisy z 10. 7. 1655, 18. 9. 1655 nebo 15. 1. 1656. Ke švédským úspěchům a zejména k bitvě u Varšavy 18. 6. 1656 srov. blíže Peter ENGLUND, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha 2000, s. 9-38.

²⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 25, listy z 8., 15., 22. a 29. 1. 1656. Ke Kristýně Augustě Švédské srov. obrázek, katalogové heslo a bibliografii v práci Lubomír SLAVÍČEK (ed.), *Artis pictoriae amatores. Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství*, Praha 1993, s. 43-44; k její abdikaci a cestě do Říma blíže P. ENGLUND, *Nepokojná léta*, s. 557-570, 592-593.

²⁸ O Slavatově druhé cestě sice prameny v rodinném archivu mlčí, ale její ukončení datuje A. REJSEK, *P. Bohuslav Balbín*, s. 146 (Balbín uspořádal k jeho návratu z cesty divadelní představení o Odysseovi). Otázkou zůstává, zda ona hra nebyla uvedena u příležitosti návratu Františka Leopolda Slavaty z Říma na jaře 1658. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 53.

²⁹ K úřadům srov. tamtéž, RA Slavatů, kart. 32 a 53. K funkcím komorníka a tajného rady blíže A. PEČAR, *Die Ökonomie*, s. 25-41.

Sprehensteinu a Schrofensteinu (1609-1663). Mariin otec měl ve Vídni velmi dobře vybudovanou kariéru a zastával funkce nejvyššího hofmistra Dolních Rakous, zemského maršálka v Tyrolech a byl členem řádu Zlatého rouna.³⁰ Podle svatební smlouvy z ledna 1663 dostala sedmnáctiletá Marie Markéta věnem od svého otce 60 000 zlatých, které jí manžel pojistil s povolením matky Františky na statku Freistadt.³¹ Dne 14. ledna, dva dny po podepsání svatební smlouvy, následoval sňatek ve vídeňském trautsonském majorátním domě. Ke svatbě si však novomanželé museli vyžádat dispens.³²

V té době nevlastnila rodina Jana Jáchyma stále žádný pozemkový majetek. Ten získala až v roce 1666, když jeho žena zdědila po své matce polovinu alodního panství Hainsbach (Hanšpach, Lipová) u Šluknova v severních Čechách. Druhý díl vlastnil její bratr František Eusebius Trautson. Aby si mohli panství podržet celé, museli manželé jeho podíl, tj. 65 000 zlatých, postupně vyplatit.³³ Statek Hainsbach zůstal do roku 1673 jediným pozemkovým majetkem rodiny Jana Jáchyma Slavaty.

Pohled do finančních záležitostí mladých manželů v druhé polovině šedesátých letech 17. století ukazuje, že provoz rodiny a dvora Jana Jáchyma Slavaty zajišťovaly příjmy z hainsbašského panství, které vynášelo v té době okolo 12 000 zlatých ročně. Druhým hlavním zdrojem financování se stal pravidelný pololetní deputát, který byl vyplácen ze slavatovského jihočesko-jihomoravského fideikomisu. Jeho výše se z původních 5 000 zlatých ročně navršila od roku 1667 na 6 000 zlatých. Navíc svého syna nadále podporovala matka Františka, která mu ze svého majetku odváděla 1 000 zlatých. Další zlepšení situace nastalo až v roce 1669, kdy se příjmy rodiny rozšířily o 2 000 zlatých, jejichž původ není znám. Celkově měl Jan Jáchym Slavata v této době k dispozici 20 až 22 000 zlatých rýnských ročně (nepočítaje v to půjčky), a tyto peníze musely stačit na pokrytí náročného provozu jeho často cestujícího dvora a postupně se rozšiřující rodiny.³⁴

---

³⁰ K jeho osobě srov. Franz HADRIGA, *Die Trautson. Palatine Habsburgs*, Graz-Wien-Köln 1996, s. 83-91 a rodokmen na s. 162.

³¹ Smlouva z 12. 1. 1663 je uložena v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 32. O pojištění věna na statku Freistadt písemnosti uložené tamtéž, kart. 53. Všechny finanční částky jsou míněny ve „zlatých rýnských“, což byla ovšem pouze početní jednotka o hodnotě 60 krejcarů.

³² Tamtéž. Mariina bába z otcovy strany Zuzana Veronika z Meggau byla sestrou ženichovy matky Františky z Meggau.

³³ K Hainsbachu a zdejšímu starému a novému zámku srov. *Ottův slovník naučný*, díl 10, Praha 1896, s. 867-868; Věra NAŇKOVÁ, *Nová zjištění k baroknímu umění v Čechách*, Umění 19, 1971, s. 84-87 a její údaje přebírá Pavel VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 1999, s. 349. S. ŘEŘICHOVÁ, *Franziska*, s. 368 uvádí nesprávně, že Marie Markéta zdědila po své matce Kristýně Alžbětě z Mansfeld-Bornstedtu a jejích dědicích panství celé. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 49 a o průběhu splácení bratrova podílu informují účty v tamtéž, kart. 46. Srov. též Stanislav KASÍK, *Znaková aliance Slavata-Trautson v Lipové a Mikulášovicích*, Děčínské vlastivědné zprávy 4-XII, 1995, s. 15-19.

³⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 46 a 47.

Tabulka 1:

Příjmy a výdaje dvora Jana Jáchyma Slavaty v letech 1668-1671

Příjmy v letech 1668-1671	Částka (zl.)	Výdaje	Částka (zl.)
Výnos panství Hainsbach	12000	Splátky kněžně Ditrichštejnové	7000
Deputát z rodinného fideikomisu	5000-6000	Kuchyně	3000
Deputát od matky	1000	Splátky za Hainsbach	2000
<i>Interesse</i> od roku 1669 ³⁵	2000	Nájem vídeňského domu	800
Ostatní	asi 1000	Výplaty dvora	700
		Zásobování dvora ve Vídni	1000
		Ostatní výdaje (koně, šperky...) ³⁶	asi 6000
Celkem	20-22000		asi 20000

Pohled do výdajů z let 1668 a 1669 napověděl, že Jan Jáchym Slavata ročně utratil okolo 20 000 zlatých a jeho celková finanční situace tedy byla aktivní. Největší část výdajů, téměř 7 000 zlatých, pohltily splátky půjčky u kněžny Ditrichštejnové. Pevnými výdaji byly v té době také 3 000 zlatých na chod velmožovy kuchyně, který zajišťovala jeho manželka, a 2 000 věnované na splátky podílu Slavatova švagra Františka Eusebia Trautsona na panství Hainsbach. Dalšími pravidelnými položkami bylo 800 zlatých ročně za nájem domu ve Vídni, přes 700 zlatých připadlo na výplaty dvora. Zásobování Slavatovy domácnosti luxusními výrobky přišlo v dunajské metropoli nejméně na dalších 1 000 ročně. Jako hlavní dodavatel působil pro Jana Jáchyma vídeňský kupec Jakub Waldner. Jen uvedené položky činily v součtu přes 14 tisíc zlatých.³⁷

Zlomovým okamžikem v kariéře Jana Jáchyma Slavaty se stalo úmrtí jeho staršího bratra Ferdinanda Viléma (jaro 1673). Nejstarší mužský potomek rodu po něm měl zdědit velikými dluhy zatížený fideikomis a titul vladaře hradeckého

³⁵ Slovem *interesse* je zřejmě míněn úrok z uloženého kapitálu. Odkud však pocházel, to se nepodařilo zjistit.

³⁶ Některé jednorázové nákupy dosahovaly značných částek. Tak se např. k 1. srpnu 1668 nachází v účtech nákup perlového náhrdelníku za 600 zlatých, v lednu 1668 si Slavata pořídil 5 šimlů z Lipska za téměř 400 zlatých. Mezi reprezentační výdaje patřil i nákup stříbrných šachů v únoru 1669 za téměř 70 zlatých apod. K tomu SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 46 a 47.

³⁷ Tamtéž.

domu. Nařadě byl jako nejstarší Jan Jáchym. Místo svého bratra také přijal funkci nejvyššího sudího dvorského a během posledních šestnácti let svého života vystoupal v hierarchii zemských úřadů přes nejvyššího zemského sudího (1685-1688) až k nejvyššímu hofmistrovi (1688-1689).³⁸ V Čechách se stal spolu s nejvyšším purkrabím Bernardem Ignácem z Martinic jednou z hlavních opor panovnické moci, a proto byl císařem pravidelně volen do funkce královského komisaře při zasedání zemského sněmu.³⁹ Na druhé straně jej však zemští patrioti jako Bohuslav Balbín, jehož Jan Jáchym podporoval, považovali za zastávce pročeské politiky a vkládali do něj v tomto smyslu velké naděje.⁴⁰ Politicky se Slavata pohyboval mezi absolutní loajalitou habsburskému domu, která v něm byla vypěstována v době jeho dětství a v následném období stráveném ve dvorských službách, a sympatiemi k zemsky česky laděným aktivitám.⁴¹

Se svou manželkou Marií Markétou vytvořil Jan Jáchym velmi plodný pár. Dosud je známo nejméně deset jejich dětí, přičemž šest z nich bylo mužského pohlaví. Slavatovo manželství však vykazuje poměrně smutnou bilanci. V době vysoké dětské úmrtnosti se totiž ani jeden z mužských potomků nedožil 10 let věku.⁴² Tři z dcer se však provdaly za přední české aristokraty.⁴³ Manifestací moci českých šlechtických rodů se stala zejména svatba Marie Josefy Slavatové a Heřmana Jakuba Černína, která proběhla v Praze v roce 1687.⁴⁴

Postavení urozence ve společnosti vždy spoluurčovala také velikost a skladba jeho dvora. V barokní době obklopovalo české a moravské aristokraty od

³⁸ Tamtéž, kart. 39; F. PALACKÝ (ed. J. CHARVÁT), *Přehled*, s. 391-392 a F. TEPLÝ, *Dějiny*, I/3, s. 312.

³⁹ Srov. Antonín REZEK (ed.), Jan Beckovský, *Poselkyně starých příběhův českých*, díl 2, svazek 3, Praha 1880, s. 484 a 496.

⁴⁰ Ferdinand Vilém i Jan Jáchym Slavatové patřili k Balbínovým podporovatelům. Učený jezuita, patriot a obdivovatel šlechty pobýval několikrát v Jindřichově Hradci a Nové Bystřici a věnoval Slavatům některá ze svých děl, podílel se na uspořádání jejich archivu a chronologickém srovnání jejich panovnické galerie. V letech 1681 až 1682 vytvořil slavatovský rodokmen, v němž kladl původ rodu až do dob Attilových. K tomu Olga KVĚTOŇOVÁ-KLÍMOVÁ, *Styky Bohuslava Balbína s českou šlechtou pobělohorskou*, ČČH 32, 1926, s. 525 a 526. Navíc Balbín věnoval Janu Jáchymovi Slavatovi sedmou knihu první dekády svých *Miscellaneí* (vyšla roku 1687, obsahem bylo pojednání o českých králich a knížatech). K tomu A. REJZEK, *P. Bohuslav Balbín*, s. 351.

⁴¹ Alespoň tak o tom vypovídá přístup k zařízení jeho sídel. Srov. další výklad.

⁴² Jsou známi synové Leopold Antonín (1667-1669), Jan Jáchym (1668-1672), Jan Josef (1674-1683), Jan Karel (1677-1683), Jan Dominik (1679-1685) a Jan Adam (1685-1688). Srov. rodokmen v F. TEPLÝ, *Dějiny*, I/3. Z let 1669 a 1672 se zachovaly dvě pitevní zprávy maličkých synů Leopolda Antonína a Jana Jáchyma, které provedl slavatovský lékař Antonio de Pozzio v přítomnosti dalších vídeňských odborníků. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 32. K umírání maličkých potomků srov. též J. HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 152, 162, 166, 177-178.

⁴³ V mládí zemřela jen Marie Barbora (1682-1684). Marie Josefa (1665-1703) si vzala Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, Marie Markéta (1670-1700) Norberta Leopolda z Kolovrat a Marie Anežka (1676-1718) Františka Viléma Salm-Reifferscheida. Srov. rodokmen v příloze díla F. TEPLÝ, *Dějiny*, I/3.

⁴⁴ Srov. František TEPLÝ, *O nádheře vrchnostenské svatby*, Československý zemědělec 15, 1933, s. 18-20.

několika málo desítek až po více jak dvě stě dvořanů. Nejvíce se jich nacházelo na dvorech knížat (Lichtenštejnové 108-240, Eggenberkové 160-210), ale ty se svým rozsahem nemohly porovnávat se společnostmi, která obklopovala dvorský orientovanou či zemskou šlechtu. Zde velikost dvora zřejmě nikdy nepřesáhla jedno sto osob (Questenberkové 30-70, Collaltové 25-70).⁴⁵ Ani dvůr Jana Jáchyma Slavaty nebyl v tomto ohledu žádnou výjimkou, protože měl během svého vývoje asi 30 až 50 členů.

Zprávy o slavatovském dvoře pocházejí ze dvou různých životních etap Jana Jáchyma. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, tedy v době jeho dvorské kariéry, obklopoval jeho rodinu dvůr o velikosti asi 30 osob. V jeho čele stáli Slavatův sekretář, jenž spravoval aristokratovu kancelář, a komorník, který dohlížel na stolníka, čtyři lokaje a prادلenu. Kuchyně přímo podléhala paní domu Marii Markétě a v jejím čele stál kuchař. Jeho pokyny plnilo dalších osm pomocných kuchyňských sil. V cestovní části dvora se nacházeli kovář (*Reitschmidt*), jízdní lokaj či hajduk (*Reitknecht*), dva kočí, dva závozníci a několik pacholků ve stájích. Ve fraucimoru se kromě šesti žen nacházeli také služebníci jednotlivých dětí. Ke dvoru ovšem kromě toho docházely i další osoby, např. lékař Antonio de Pozzio.⁴⁶

Také z období zemské kariéry Jana Jáchyma Slavaty se dochovaly soupisy služebnictva, a to z let 1679 až 1680. Tehdy se ke dvoru počítalo téměř padesát osob. Jeho složení bylo tentokrát daleko reprezentativnější a i platy daleko vyšší, což souviselo se Slavatovou změněnou společenskou pozicí. Rozhodně se však nemohl velikostí a reprezentativností rovnat knížecím dvorům, jež obnášely

⁴⁵ V poslední době se postupně obnovuje badatelský zájem o barokní dvory. V českém a moravském dvoru byly dosud zrekonstruovány dvory Collaltů, Eggenberků, Lichtenštejnů, Questenberků, částečně i Lažanských z Bukové. K personálnímu složení a početnosti raně novověkých aristokratických dvorů srov. Rainer A. MÜLLER, *Der Fürstenhof in der frühen Neuzeit*, München 1995, s. 19-32; v českém prostředí Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1, Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1995, s. 187-189; Bronislav CHOCHOLÁČ, *Návštěvy u nejvyššího zemského komorníka. Dvůr a hosté Františka Antonína hraběte Collalta v Brně koncem 17. století*, OH 7, 1999, s. 575-595; Markéta KORYCHOVÁ, *Personální složení dvora Jana Kristiána z Eggenberku a jeho manželky Marie Arnoštky v Českém Krumlově mezi léty 1665-1719*, JSH 69-70, 2000-2001, s. 1-22; Rostislav SMÍŠEK, *Proměny dvora Jana Adama z Questenberku v první polovině 18. století*, in: Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000, České Budějovice 2001, s. 125-156 a Irena BUKAČOVÁ, *Zámek Manětín. Katalog zámecké obrazárny-1. část (Zámecká společnost ve světle obrazových a písemných pramenů v Manětíně na počátku 18. století)*, Domažlice 1999.

⁴⁶ Z let 1668 až 1671 jsou jmenovitě zachyceni lokajové Franz, Johannes, Hans a Hans Jacob, kočí Hans a Phillip (vystřídal jej později Sebastian), čeledín Simandl, závozníci Mertel a Matzel, pacholci ve stájích Anderl a Christel, šest žen ve fraucimoru (Schwarzeltin kinderfrau, Anna Maria, Andel, Ester, Baberl, Uršula) a prادلena Catherl. Nejlépe z nich byli v roce 1671 placeni sekretář a kuchař (po 50 zlatých), komorník a kovář (po 35 zlatých), ostatní dostávali pravidelný pololetní plat pod 20 zlatých rýnských. K tomu SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 46. Tamtéž, kart. 48 se dochovaly i dvě smlouvy s cizími kuchaři z let 1666 a 1677. Ti měli Slavatova kuchyňská pacholata vyučít kuchařskému umění.

dvakrát až čtyřikrát více osob. V čele dvora se nacházel, jak bylo u aristokratů zvykem, hofmistr. Dále tu působili štolmistr, nesoucí odpovědnost za cestovní část dvora, a z předchozí doby si podržel svou pozici sekretář jako správce kanceláře. Na plnění osobních aristokratových potřeb se podíleli služebníci podléhající komorníkovi a na kuchyni dohlížel kuchař s kuchyňským písařem. Nově se u dvora uchytil velmožův osobní kaplan a nacházel se tu též trumpetista. Fraucimor se rozšířil o další dětské služebníky a k nejstaršímu synovi Janu Josefovi již byl povolán preceptor. Ke dvoru se též počítal hospodář pražského slavatovského paláce. Jednotlivé části dvora se většinou oproti stavu ze šedesátých let rozšířily. Například počet kočích a závozníků vzrostl ze čtyřech na šest, atd. Jen výplaty služného vzrostly od konce šedesátých let do počátku let osmdesátých ze 700 na téměř 1 800 zlatých ročně.⁴⁷

Nejvyšší hofmistr Království českého zemřel ve svých 52 (respektive 55) letech dne 1. července 1689 ve Velvarech, když jel zpátky z lázeňského pobytu z Teplic do Prahy. Skonal nečekaně a nezanechal po sobě ani testament. Nakonec se nedočkal udělení řádu Zlatého rouna, o nějž tolik bojoval.⁴⁸ Pohřeb se konal po více jak jednom měsíci dne 11. srpna 1689 ve slavatovské hlavní venkovské rezidenci v Jindřichově Hradci a stál minimálně 7 000 zlatých. Rakev byla umístěna v rodinné hrobce v proboštském kostele v Jindřichově Hradci po levé straně nad rakev Jáchyma z Hradce. Nápis na jeho rakvi hlásá, že byl slávou rodu Slavatů, nádherou urozenosti a miláčkem lidu a přeje mu, aby odpočíval bez konce v nesmrtelné slávě.⁴⁹

---

⁴⁷ Tamtéž, kart. 48.

⁴⁸ K úmrtí srov. Božena GOLLOVÁ, *Poslední Slavatovec*, Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze 13, 1941, s. 149 a J. HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 203. V roce 1688 usiloval Jan Jáchym o získání řádu zlatého rouna. Ve svém snažení získal i podporu císařského dvora. Korespondování s císařským vyslancem ve Španělsku Mansfeldem jej však k vytouženému cíli nedovedlo. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 32.

⁴⁹ Nápis na jeho rakvi zní v latinském originále: „*Hic jacet Ill[ustri]mus ac Excell[enti]mus D[ominus] Johannes Joachimus S[acrae] C[aesariae] I[mperiae] Comes Slawata, Intimus Caesaris Consiliarius, Supremus Regni Bohemiae Praefectus, Stirpis Slawatinae Gloria, Nobilitatis Splendor, Civium Amor, Omnium In occasu dolore pr[imo] IVLII p[ro]le eXtInCtVs VIVere DesIt Welwary prope Pragam, sepVLtVs VnDeCIMA aVgVstI, sIt eI reqVies sIne fIne In astrIs*“. Nápis obsahuje nepřímo vyjádřený rok úmrtí a pohřbu, a to ve svých dvou datacích, kde jsou ukryty dva chronogramy. Oba po svém sečtení vyjadřují rok 1689 (sečítají se vždy velká písmena v datacích, tudíž v prvním případě I, M, I, V, L, I, I, I, X, I, C, V, V, I, V, D, I a I, tj. 1689; v druhém případě podobně). K pohřbu srov. účty a nákres rakve tamtéž, kart. 32 a 46.

Obr. 1: Jan Jiří Jáchym Slavata z Chlumu a Košumberka (1634/37-1689). Jeden ze synů Jáchyma Oldřicha Slavaty a Františky z Meggau, od roku 1673 vladař domu hradeckého a v letech 1673-1685 nejvyšší soudí dvorský, 1685-1688 nejvyšší soudí zemský a 1688-1689 nejvyšší hofmistr Království českého (uloženo v Grafické sbírce Národní galerie Praha, převzato z HRDLIČKA, Josef, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003, s. 61).

Sídla Jana Jiřího Jáchyma Slavaty mezi jeho dvorskou a zemskou kariérou

Na základě itineráře Jana Jáchyma Slavaty je možné zrekonstruovat migrační model tohoto šlechtice, a to pro oba typy jeho kariér. Migračním modelem rozumím víceméně pravidelnou podobu ročního pohybu velmože mezi jeho venkovskými a městskými sídly. Předpokládám, že urozenci orientovaní na dvorskou či zemskou kariéru měli odlišné migrační modely. Prozatím se jedná pouze o tezi, kterou bych chtěl prokázat alespoň na Janu Jáchymovi Slavatovi. Podobu jeho migračního modelu lze určit pro obě dvě etapy jeho kariéry, konkrétně pro léta 1668 až 1671 a částečně i pro přelom sedmdesátých a osmdesátých let.⁵⁰ Tyto sondy dokládají, že Slavata vytvářel v době obou kariér odlišné migrační modely v navzájem různých prostorových podmínkách habsburské monarchie. Dokazují, že Jan Jáchym dával přednost městským sídlům, a to buď ve Vídni nebo v Praze, tj. že patřil ke značně urbanizovaným typům šlechticů. Městské příbytky však v jeho migračním modelu nikdy zcela nepřevládly, a tak se stal zastáncem sezónního přejíždění mezi sídly, což do značné míry utvářelo jeho životní styl.⁵¹

V letech 1668 až 1671 se Jan Jáchym pravidelně pohyboval na poměrně velkém prostoru mezi severními Čechami a Dolními Rakousy. Tuto mobilitu určoval nejen zvolený typ kariéry, který jej poutal k habsburskému dvoru ve Vídni, ale také Slavatovo postavení mladšího syna v aristokratické rodině a v neposlední řadě umístění jeho pozemkového majetku. V této etapě jeho života není možné hovořit o existenci rozsáhlejší sídelní sítě. Jeho hlavní a jediné venkovské sídlo Hainsbach leželo na česko-saské hranici, tj. asi 400 kilometrů od Vídně. Hospodářsky bylo toto panství vázáno spíše na saské trhy, odkud jej slavatovští úředníci zásobovali. Jan Jáchym zde strávil v roce 1668 čtyři měsíce (leden-únor, květen-červen) a v roce 1669 necelé dva měsíce (září-říjen). V roce 1670 není jeho zdejší pobyt doložen, protože účty se z druhé půle roku nedochovaly. Následujícího roku 1671 tu pobýval celé léto (konec června-počátek října). Svě venkovské sídlo tedy navštěvoval zejména v teplých letních či podzimních měsících a nikdy tu nestrávil více jak čtyři měsíce času, tj. více jak 120 dní.⁵²

---

⁵⁰ Pro léta 1668-1671 srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 46, kde jsou uloženy cestovní účty z let 1668-1671. Itinerář byl zrekonstruován v tabulce 2. Pro přelom sedmdesátých a osmdesátých let srov. tamtéž, kart. 59-60, jindřichohradecké kuchyňské a pražské domovní účty. Následující výklad bude založen na rozboru těchto pramenů.

⁵¹ O výpovědních možnostech itinerářů české aristokracie informoval Petr MAŤA, *Soumrak venkovských rezidencí. „Urbanizace“ české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem*, OH 7, 1999, s. 139-162; zde konkrétně s. 140-141, 151-160. Přebírám také jím používaný termín „migrační model.“ Pro barokní preláty platí poněkud odlišné závěry. Na příkladě olomouckého biskupa Karla z Liechtensteinu-Castelkorna, jehož životní styl utvářelo neustálé přejíždění mezi jednotlivými sídly, to prokázala R. PAVLÍČKOVÁ, *Sídla*.

⁵² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 46.

Většinu roku, tj. 7 až 8 měsíců (mezi 200 až 240 dny), zůstával Slavata ve Vídni u dvora, a to zejména během chladných zimních a jarních měsíců. Jsou doloženy jeho dlouhé vídeňské pobyty od poloviny července 1668 do počátku července 1669 a od počátku listopadu 1669 do počátku července 1670. Také dalšího roku odjel z Vídně na venkovské statky až v červnu a vrátil se zpět až v listopadu. Tyto dlouhé pobyty byly přerušovány pouze krátkými, maximálně čtrnáctidenními výjezdy směřujícími do Freistadtu či na sídla rodinného fideikomisu.⁵³ Část české šlechty nikdy ve Vídni nevlastnila žádný dům a Slavatové patřili mezi ně.⁵⁴ I Jan Jáchym bydlel v pronajatých domech. V roce 1668 pobýval v domě vídeňských barnabitů, kde činil roční nájem 800 rýnských zlatých. Mezi lety 1669-1671 pak obýval dům pronajatý za stejnou cenu od jezuitské koleje u svatého Michaela ležící v Obere Breunerstrasse.⁵⁵

Cestu z Hainsbachu do Vídně nebo naopak vykonával Jan Jáchym pravidelně dvakrát ročně a trvala mu vždy více jak deset dní. Během ní se často zastavoval v rodinných sídlech v Jindřichově Hradci, Nové Bystřici či Telči ležících v jihočesko-jihomoravském prostoru. Ty však náležely jeho staršímu bratrovi Ferdinandu Vilémovi. Doložené jsou jeho tamější pobyty v červenci 1668, dubnu, červenci až srpnu a na přelomu října a listopadu 1669, na počátku června 1671 a v polovině listopadu 1671. Nepravidelně se Jan Jáchym na těchto svých cestách zastavoval v Praze (březen 1668 a jeden den v srpnu 1669) nebo bratrově Obříství (jedna noc v srpnu 1669, týden v říjnu 1669 a několik dní v říjnu 1671). Všechny tyto jeho pobyty však měly formu zastávek na cestě do Vídně a z Vídně a nikdy netrvaly více jak tři týdny.⁵⁶

Rok 1673 se stal pro Jana Jáchyma zlomem nejen v jeho kariéře, ale i v jeho společenském a ekonomickém postavení. Následovala také proměna jeho migračního modelu. Nový typ zemské kariéry byl umístěn v prostoru habsburské

⁵³ Tamtéž. Srov. itinerář v tabulce 2.

⁵⁴ Pouze menší část české aristokracie vlastnila v 17. století ve Vídni palác. Byli to např. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, Jiří Adam z Martinic a jeho bratři či Jan Hartvík z Nostic. Například Jiří Adam z Martinic vlastnil dům ve Vídni vedle Arsenálu minimálně od roku 1639. Po jeho smrti v roce 1657 jej prodal jeho bratr Maxmilián Valentin za 7000 zlatých Janu Hartvíkovi z Nostic. Zajímavé je, že se vídeňský dům bývalého českého kancléře dostal do rukou nového českého kancléře. Nosticovi však tento velký dům nestačil, a tak zakoupil v roce 1670 nedaleko něho další, menší dům za 1000 zlatých. Z toho plyne, že teze, že čeští šlechtici vlastnili domy ve Vídni až od osmdesátých let 17. století (např. Milada VILÍMKOVÁ, *Politické, společenské a ekonomické podmínky stavební činnosti šlechty a duchovenstva v Praze v období renesance a baroku*, DP 9, 1991, s. 191-200), je nepodložená! Srov. kupní smlouvy vídeňských paláců v SOA Plzeň, pracoviště Žlutice, RA Nostic-Rieneck, sign. AC 11, kart. 137.

⁵⁵ Pro Viléma Slavatu známe pouze údaje o pronájmech z let 1645-1646, kdy měl Slavata pronajaty pokoje v domě Anny Kateřiny ze Zetvic, za něž platil roční nájem 550 zlatých rýnských (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 21). Vlastní dům si pronajímal na konci dvacátých let i jeho osamostatněný syn Adam Pavel (tamtéž, kart. 25, dopis vídeňského hospodáře Fridricha Wolfa Adamu Pavlovi z roku 1629). Údaje k Janu Jáchymovi jsou čerpány z účtů v tamtéž, kart. 46.

⁵⁶ Tamtéž.

říše zcela odlišně od toho předchozího. Svou roli sehrálo i to, že Slavata se stal vládařem hradeckého domu a z tohoto titulu vládl rozsáhlému rodinnému fideikomisu. Jeho hlavní venkovské sídlo se přesunulo z Hainsbachu do Jindřichova Hradce a nově přijaté úřady v zemské rovině správy jej přinutily pobývat větší část roku v Praze. Jan Jáchym pokračoval v trendu nastoupeném svým starším bratrem. V letech 1677 až 1682 trávil v Jindřichově Hradci pravidelně mezi 55 a 158 dny ročně, průměrně 100 dní za rok, a s výjimkou posledních dvou let to vždy bylo v teplých měsících, tj. v létě a na podzim, přibližně od června do října. Na další svá venkovská sídla zajížděl pouze příležitostně.⁵⁷ Ze srovnání tohoto stavu se situací na Hainsbachu z doby Slavatovy dvorské kariéry vyplývá, že Jan Jáchym trávil na svých venkovských statcích při obou typech kariér přibližně shodnou část roku i množství času. Největší díl roku však nyní nestrávil ve Vídni, ale v Praze. V sedmdesátých a osmdesátých letech se Slavatové vraceli po padesáti letech zpět do svého fideikomisního paláce na Malé Straně, kde Jan Jáchym pobýval odhadem 200 až 250 dní ročně.⁵⁸ Během jeho zemské kariéry se nadále prosazovala tendence k sezónnosti využívání sídelní sítě.

V době své dvorské kariéry (konec padesátých let 17. století-1673) využíval Jan Jáchym Slavata k delším pobytům své venkovské sídlo v Hainsbachu a pronajímané městské domy ve Vídni. Podobu všech těchto příbytků žádným zásadním způsobem neovlivnil. Díky své ne právě příznivé finanční situaci se zřejmě hrabě nepokusil upravit hainsbašský zámek.⁵⁹ Pronajaté vídeňské domy představovat nesměl, což bývalo zakotveno ve smlouvách o pronájmu.⁶⁰

Po té, co se stal majitelem rodinného fideikomisu a disponoval velkým pozemkovým majetkem, začal se Jan Jáchym orientovat na zemskou kariéru (1673-1689). Během této doby vlastnil rozsáhlou sídelní síť se dvěma větvemi.⁶¹ Na

⁵⁷ Tamtéž, kart. 59-60. Jindřichohradecké kuchyňské účty se dochovaly z let 1616-1619, 1626-1646 (s mezerami), 1656-1657, 1660-1662, 1665-1682. Jen z některých však lze doložit, kdy Slavatové do své rezidence přijížděli. Ferdinand Vilém Slavata (+1673) trávil v Jindřichově Hradci v letech 1667, 1669, 1670, 1672 a 1673 pravidelně 80 až 100 dní ročně (tamtéž, kart. 59). Výjimka roku 1681, kdy Jan Jáchym Slavata pobýval v Jindřichově Hradci v zimě a na jaře je vysvětlitelná přítomností moru v Praze.

⁵⁸ Bohužel, v tomto případě nelze zrekonstruovat přesná čísla. Jeho pražský pobyt je doložen např. korespondencí jeho matky Františky Slavatové z Meggau. Ta mu od února do května 1674 napsala nejméně 14 dopisů a všechny adresovala do Prahy (tamtéž, kart. 32). Z let 1673 až 1688 se dochovaly účty pražské slavatovské kasy. I ony přesvědčivě dokazují zimní a jarní přítomnost dvora Jana Jáchyma Slavaty v Praze. Tamtéž, kart. 47. Navíc jindřichohradecké kuchyňské účty z té doby evidují výdaje za potraviny, které byly pravidelně posílány do Prahy a někdy také do Vídně, kam občas Slavata zajížděl k habsburskému dvoru (tamtéž, kart. 60).

⁵⁹ Srov. výklad o jeho finanční situaci a V. NAŇKOVÁ, *Nová zjištění*. Nový barokní zámek zbudovali v městečku až Salm-Reifferscheidové ve třicátých letech 18. století.

⁶⁰ Srov. např. smlouva s vídeňskými jezuiti od sv. Michala uzavřená 29. 9. 1668 (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 46). Článek 3 Slavatu zavazoval, aby dům nepřestavoval a neměnil vnitřní dispozice. Článek 4 uváděl, že Slavata musí nahradit škody vzniklé během jeho pronájmu na domě.

⁶¹ Srov. Jaroslav PÁNEK, *Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době*, Acta Universitatis

venkově vévodila této síti dlouhodobá hradecko-slavatovská rezidence v Jindřichově Hradci. Kromě ní však byly statky obdařeny zámky v Červené Lhotě, Chlumu u Třeboně, Nové Bystřici, Obříství, Stráži nad Nežárkou, Telči a dalšími menšími zámeckými stavbami. V Praze se stal rezidencí slavatovský palác na Malé Straně, k němuž přibýlo malé předměstské sídlo na Smíchově. Nová společenská situace ve Slavatově životě nabízela řadu možností, jak zvyšovat pomocí sídel svou aristokratickou prestiž a posilovat svou pozici ve stavovské společnosti. Jan Jáchym této situace využil a vtiskl své sídelní síti novou podobu, která zřetelněji odrážela jeho ambice a zděděné i jím dosažené společenské postavení.⁶²

Aristokrat poslední čtvrtiny 17. století, který ve svém migračním modelu dával přednost městským příbytkům, položil hlavní důraz na přebudování městské větve své sídelní sítě, vždyť v tomto prostoru trávil dvě třetiny až tři čtvrtiny roku. Jeho aktivita vedla dvěma směry. V první řadě se chtěl pokusit rozšířit a přestavět **fideikomisní palác na Malé Straně**. Naplánoval, že stavba se hlavním a reprezentativnějším průčelím obrátí do nové městské tepny směřující na Pražský hrad, tj. Ostruhové ulice (dříve Ostružnické, dnešní Nerudovy).⁶³ Souběžně s tím se mělo vybudovat nové předměstské sídlo uprostřed veliké zahrady.

První část plánu měla své počátky ještě v době Viléma Slavaty. On a později i oba jeho nejstarší vnukové systematicky vykupovali domy v okolí fideikomisního paláce. Teprve v době vladaření Jana Jáchyma však vznikl velký pozemkový komplex, místo pro reprezentativní palácovou stavbu předního českého šlechtického rodu.⁶⁴ Než se podařilo vytvořit tuto velkou stavební parcelu, hrabě

Purkynianae, *Studia historica* I, Ústí nad Labem 1992, s. 12-13. Pro pozdější období Zdeněk HOJDA, *Rezidence české šlechty v baroku (Několik tezí)*, tamtéž, s.161-178. Jejich závěry přebírá základní kompendium široce chápaných dějin hmotné kultury J. PETRÁŇ A KOL., *Dějiny*, s. 185-187.

⁶² K tomu srov. následující výklad.

⁶³ K tomu Václav LEDVINKA - Bohumír MRÁZ - Vít VLNAS, *Pražské paláce. Encyklopedický ilustrovaný přehled*, Praha 1995, s. 134-135. Předpokládá se účast Orsiho či Maderny. Hradecké archiválie naznačují, že asi v roce 1688 nabídl malostranský zednický mistr Jan Jiří Mayer Slavatovi své služby s tím, že zrealizuje návrh svého švagra Giovanniho Battisty Maderny. Literatura zaznamenává i projekt paláce, který vypracoval již pro Ferdinanda Viléma Slavatu Francesco Caratti v roce 1669. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104, fol. 163-164; výklad tohoto pramene v Pavel VLČEK - Ester HAVLOVÁ, *Praha 1610-1700, Kapitoly o architektuře raného baroka*, Praha 1998, s. 255 a J. J. MORPER, *Das Czernin Palais in Prag*, Praha 1940, s. 35 a pozn. 64.

⁶⁴ V první vlně se o rozšíření slavatovského pozemku na Malé Straně zasloužil Vilém Slavata. Tomu 25. 6. 1622 prodal svůj dům v Ostruhové ulici, řečený Satanyřský, Karel z Lichtenštejna (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 19. Satanyřský dům koupil kníže od Eliáše Šmidgrabnera z Lusteneku v roce 1621 a nechal jej toho samého roku zapsat do desek zemských). Další zisk následoval 4. 4. 1623, kdy Vavřinec Maydrle z Mansperku, hofmistr a zmocněnec Viléma Slavaty, koupil tzv. Čáповský dům, který sousedil se Satanyřským a měl také průčelí do Ostruhové ulice. Vilém si nechal v červnu 1631 tento dům vyjmout z městského šosu a zapsat do desek zemských (Tamtéž, příkaz místodržících o zapsání do desek zemských na žádost

zemřel. Přesto však částečně stačil za svého života palác raně barokně přestavět.⁶⁵

Ve vnitřní dispozici si stavba zachovala svůj manýristický ráz, který se její majitel snažil postupně překrývat novým zařízením. Palác měl ve svých třech patrech téměř třicet místností a vévodilo mu hlavně reprezentačně-obytné apartmá v prvním patře.⁶⁶ To se v roce 1689⁶⁷ skládalo z předpokoje (*Vorzimmer*), jenž byl dosažitelný z hlavního schodiště, a na něj navazovala hlavní společenská místnost, tj. jídelna (*Tafelzimmer*). Zde se nejčastěji konaly reprezentační akce, jako např. hostina při svatbě Marie Josefy Slavatové s Heřmanem Jakubem Černínem v lednu 1687. Ve velké jídelně se podařilo usadit k bohatě prostřeným tabulím 58 urozených osob.⁶⁸ Z ní bylo více východů, ale apartmá pokračovalo do přilehlé alkovny (*alcova*) sousedící s *galerií*, u níž se nacházela prostorná a skvěle vybavená kaple neznámého zasvěcení.⁶⁹ Teprve z galerie se vybraní hosté mohli

---

Ferdinanda II. z 21. 6. 1631, výpis z desek zemských z téhož dne, list purkmistra a rady Menšího Města pražského ze 3. 6. 1631 akceptující tuto změnu. Čáповský dům ležel mezi domy Kryštofa Putše a nebožtíka Eliáše Šmidgrabnera z Lusteneku, který Slavata koupil v roce 1622). Tak byl položen základ pro budoucí rozšíření paláce. V druhé vlně přikupovali další domy Vilémovi vnuci Ferdinand Vilém a zejména Jan Jáchym. Dne 18. 1. 1667 směnil prvně jmenovaný svůj Satanyřský dům za rozsáhlejší dům svého souseda Martina Bognera, který se prostíral od Ostruhové ulice až k Novým zámeckým schodům (Tamtéž, kart. 104, Ferdinand Vilém doplatil 1200 zlatých rýnských). V době vladaření Jana Jáchyma bylo rozšiřování dokončeno přikoupením dalších třech (čtyřech) měšťanských domů zvaných *U černého vinného hroznu* (1677), *U tří duh* (1673) a *U bílé lilie* (dvojdom, 1688) (Tamtéž a V. LEDVINKA - B. MRÁZ - V. VLNAS, *Pražské paláce*, s. 135. Celá transakce byla poměrně složitá. Zejména jednání s majitelkou domu *U bílé lilie* se komplikovalo. Vdova po malostranském tiskaři Janu Arnoldovi z Dobroslavína, Kateřina Efrosina, nakonec své dva domy v Ostruhové ulici prodala za 6000 zlatých. Posléze měl Slavata problémy s malostranským městským magistrátem, protože během dvou let žádal o vyjmutí třetího domu z městského šosu. V tomto případě si prosadila svou vůli městská rada. Povolila vyjmutí domu *U bílé lilie* z městského šosu, ale chtěla za to náhradu ve formě nějakého deskozemského domu, který by se převedl pod městské právo a navíc musel Slavata doplatit magistrátu 2000 zlatých. Jan Jáchym souhlasil a musel kvůli tomu koupit blíže neurčený dům od doksanského kláštera, který dostalo město).

⁶⁵ Úpravy shrnuje V. Ledvinka, tamtéž. Jednalo se o přestavbu koníren, vznik raně barokních interiérů, krytý most z paláce na Nové zámecké schody atd. To vše vzniklo za vedení G. D. Orsiho v letech 1673 až 1678.

⁶⁶ K členění barokních apartmentů na příkladech anglických a francouzských králů nebo kolínských kurfiřtů blíže Hugh Murray BAILLIE, *Etiquette and the Planning of the State Apartments in Baroque Palaces*, *Archaeologia* 51, 1967, s. 169-199. Pro württemberské vévody srov. Sibylle OßWALD-BARGENDE, *Der Raum an seiner Seite. Ein Beitrag zur Geschlechtertopographie der barocken Höfe am Beispiel von Schloß Ludwigsburg*, in: Jan HIRSCHBIEGEL – Werner PARAVICINI (Hg.), *Das Frauenzimmer: die Frau bei Hofe in Spätmittelalter und früher Neuzeit*, Stuttgart 2000, s. 205-233, zde zejm. 209-224.

⁶⁷ Palác nejdetailněji popisuje jeho jediný, za to podrobný inventář ze 17. století z roku 1689 (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104).

⁶⁸ Žádný ústřední sál zde neexistoval. V roce 1689 byly v paláci sice dva sály, ale jejich umístění v druhém patře bez zvláštní výzdoby (i když se jeden jmenoval Zlatý sál) z nich centrum paláce nečinilo. Tamtéž. K svatbě podrobně podle zápisek telčského hejtmána Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova F. TEPLÝ, *O nádheře*.

⁶⁹ O velikosti kaple vypovídá umístění téměř padesát obrazů se sakrální tematikou; zasvěcena mohla

dostat do soukromého pokoje hraběte, na nějž navazovala jeho ložnice, vedle níž měla svůj pokoj Slavatova žena.⁷⁰

Za nejreprezentativněji vyzdobenou prostorů celého apartmánu lze považovat mimo jídelnu zejména navazující alkóvu. Její zařízení tvořily kromě 133 obrazů čtyři pozlacené sochy, velká pozlacená a ozdobně vyřezávaná postel s nebesy, zelenými matracemi, bílými polštáři a zlatem a stříbrem protkávanými pokrývkami holandské práce. Pravděpodobně se jednalo o lože, které bylo nákladně vybaveno pro svatební noc Marie Josefy Slavatové.⁷¹ Reprezentativnost apartmánu byla zvětšena také tím, že zde visela většina z celkových 227 maleb. Výstavná sbírka obrazů se soustřeďovala do nejdůležitějších místností, tj. do *alcovy* (113 kusů) a *galerie* (31). V žádné další prostora se nenacházelo více jak 7 obrazů.⁷² Soustřeďení obrazů do velkých souborů v několika málo místnostech a neexistence větších manýristických sbírek kuriozit dokládala, že Jan Jáchym patřil již k novému typu barokních sběratelů, kteří dozrávali v Čechách po roce 1650.⁷³

V pražském paláci se též nacházela fideikomisní knihovna, další doklad toho, že ve zdejší sídle trávil Slavata nejvíce času. Rozhodně nepatřila mezi největší té doby a při srovnání s ostatními aristokraty se dnes jeví jako průměrně

---

být například Panně Marii, protože deset jejích vypodobnění v kapli viselo. Kromě ní tu byli rodinní světcí jako sv. František de Paula, sv. Jáchym nebo sv. Markéta a několik desítek relikviářů. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104.

⁷⁰ V kontextu pohlavně dělených prostor raně novověkých šlechtických sídel je zajímavé, že inventář se nezmiňuje o hraběčtině ložnici. Následují v něm za sebou soukromá místnost hraběte, jeho ložnice a nakonec soukromá místnost hraběnky. Je snad možné uvažovat v jejich případě o společné ložnici? A jakou roli v tom sehrával fakt, že manželé byli bez mužského dědice? Přímé důkazy zatím neexistují, ale ví se, že Jan Jáchym s Marií Markétou stále doufali v příchod vytoženého dědice. Vždyť ještě v roce 1685 se narodil jejich poslední syn Jan Adam, který však záhy zemřel. Pokud by měli oba manželé společnou ložnici, pak by se jednalo o výjimku z pravidla.

⁷¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104 a F. TEPLÝ, *O nádheře*, s. 19. Podle Bohdaneckého odešla nevěsta s ženichem z hostiny do *alcovny*, kde spali až do pozdních dopoledních hodin druhého dne. Dále se tu nacházelo 18 žlutých a modrých křesel, 11 žlutých a černobílých židlí, 1 hrací a 1 dlouhý stůl a za sklem ve skřínce vystavovali Slavatové dvě vycpané rajky, v Evropě stále málo známé australské velmi barevné ptáky. Barevné rajčí peří je doložené již v rudolfinských sbírkách, skutečná podoba rajek však Evropany značně překvapila. Srov. Jan MORÁVEK, *Nově objevený inventář rudolfinských sbírek na Hradě pražském*, Praha 1937, s. VI.

⁷² Deset panovnických portrétů bylo soustřeďeno v galerii, rodinné podobizny se nacházely v několika pokojích. Tři nejdůležitější visely po boku soudobých učenců v knihovně (Vilém, Jan Jáchym, Jan Karel). V paláci převažovaly obrazy s náboženskou tematikou (80 kusů včetně kaple) následovány malbami s antickými motivy (23), krajinami (25), portréty (24), zátišími (14) a žánrovými obrázky (více jak 40). Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104.

⁷³ Srov. Lubomír SLAVÍČEK, *Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách - sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706)*, OH 5, 1996, s. 509-511.

veliká. V roce 1689 se k ní počítalo 2029 knih rozdělených do 14 oddělení.⁷⁴ Byla umístěna v prvním patře budovy v jednom velkém sálu a prostorově organizována podle způsobu, který se od konce 16. století rozšířil ze Španělska a Itálie, tj. knihovní regály se nacházely u stěn. Uprostřed místnosti pak byly nízké knihovní skříňky. Dále zde stálo pět různých glóbů a byly tu rozmístěné geometrické přístroje, pískové a nástěnné hodiny a veliké čočky. Tyto předměty představovaly malý relikv z dřívě oblíbených manýristických kunstkomor. Z mezer mezi knihovními regály shlíželo do sálu šest mužů.⁷⁵ Majitelův portrét visel mezi zobrazeními děda Viléma a jeho bratra Jana Karla. Společnost jim dotvářely portréty soudobých v českém prostoru působících učenců, kteří navíc měli těsné styky se slavatovským dvorem, jako byli univerzitní profesor a císařský lékař Mikuláš Franzimont z Frankenfeldu nebo jezuitský historik Bohuslav Balbín.⁷⁶ Také privátní pokoje vladaře a jeho manželky se nacházely v prvním patře a jejich jádro tvořilo spojení soukromého pokoje s ložnicí.⁷⁷

⁷⁴ Ke šlechtickým knihovnám obecně J. PETRÁŇ A KOL., *Dějiny*, II/1, s. 324-325, podrobněji pro rakouské prostředí Eric GARBERSON, *Bibliotheca Windhagiana. A seventeenth-century Austrian library and its decoration*, *Journal of the History of Collections* 5, 1993, zejm. s. 111 n. (čerstvý povýšenec Jáchym Enzmliner, hrabě z Windhagu propagoval svou knihovnu s asi 20 tisíci svazky ve speciální publikaci), pro české země Martin PLEVA, *Knihovny několika moravských barokních šlechticů na základě jejich pozůstalostních inventářů*, in: Jitka RADIMSKÁ (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven (=Opera romanica 1)*, České Budějovice 2000, s. 145-160 (na s. 149 uvádí velikosti jednotlivých knihoven).

⁷⁵ Popis knihovny se nachází v inventáři z roku 1689 v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104. Přes 200 svazků obsahovala pouze oddělení třetí (Historici Gallici, Sacri Prophanique, 479 kusů), páté (Historici Prophanii, 296 kusů) a dvanácté (Precatorii, Aestetici et Vitae Sanctorum, 206 kusů). Historické knihy tedy značně převládaly. Podobný rys zaznamenal u knihoven středně zámožné moravské šlechty také M. PLEVA, *Knihovny*, s. 152 n.

⁷⁶ Franchimont (1611-1684), žák Jana Marka Marciho z Kronlandu, byl profesorem pražské lékařské fakulty, několikanásobným děkanem, autorem několika lékařských knih a osobním lékařem císařů Ferdinanda III. a Leopolda I. Predikát získal v roce 1648. K jeho životu srov. *OSN*, díl 9, Praha 1895, s. 614 a František TEPLÝ (ed.), *Zápisky Mikuláše Franchimonta z Frankenfeldu*, ČSPSČ 18, 1910, s. 121-133. K jeho vztahům k slavatovskému dvoru blíže J. HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 85-87, 155, 158, 168. K Balbínovi srov. pozn. 40.

⁷⁷ Privátní místnost Jana Jáchyma krásnilo šest obrazů - Pochování Krista, Panna Maria a čtyři portréty, z nichž jeden mu stále připomínal jeho velký životní cíl, neznámého hraběte s řádem zlatého rouna. Barevně pokoj doplňovalo pět zelených a žlutých křesel, jež stály u pěti malých stolků stejných barev. Vladař usínal a vzbouzel se v sousední ložnici ve velké posteli s nebesy, která byla potažena damaškem a sametem perlové barvy se stříbrným krumplováním. Stejnou barvu měly i okenní závěsy a látkové tapety, jimiž byla celá ložnice obložena. Na jedné stěně viselo umělecky zpracované zrcadlo a z dalších na Slavatu shlížely dva obrazy třech muzicírujících andělů a svaté rodiny - Panny Marie s malým Kristem a svatým Josefem. Vedle lože pak stály dva červeně potažené stolky s jedním křeslem. Světlá barva místnosti doplněná červeným nábytkem a intimně privátními obrazy vyjadřovala klidné a odpočinkové pojetí této místnosti, zatímco sousední privátní pokoj vracel probuzeného Jana Jáchyma zpět do reálného světa. Stačil mu jediný pohled na zlaté rouno na portrétu. K tomu SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104. K vybavení pokojů obrazy srov. také Josef NOVÁK, *Slavatové a umění výtvarné*, PA 29, 1917, s. 24-29.

Daleko úspěšnější byl Jan Jáchym v druhé části svého plánu, tj. v záměru vybudovat nové **předměstské zahradní sídlo**. Zřejmě dobře znal vídeňskou situaci té doby, kde aristokraté budovali za hradbami množství zahradních paláců i drobnějších zahradních staveb.⁷⁸ Městskému paláci jeho rodu na Malé Straně scházela větší a reprezentativnější zahradní plocha, která by odrážela nové požadavky nastupující barokní doby.⁷⁹ Proto v letech 1678 a 1679 skoupil ve čtyřech transakcích velký pozemek na Smíchově za újezdskou branou poblíž kostela sv. Jakuba a Filipa a malostranských Petřelkovských mlýnů, který dosahoval až na břeh Vltavy.⁸⁰ Různorodý soubor nechal scelit a započal s výstavbou raně barokní zahrady, z níž se však do dnešních dnů téměř nic nezachovalo. Pozemek byl rovný a vhodný pro zahradu francouzského typu. Hned za reprezentační bránou, kterou zdobily rodové znaky a plastiky rožmberských medvěďů, následovalo několik parterů. V zahradě se prokazatelně pracovalo v letech 1678 až 1687 a v této době zde vznikl letohrádek (*Neuegebäude*), který byl vevnitř zařizován ještě v roce 1687, kašny a další náležitosti soudobé zahrady jako grotta či sochy. Poslední okrasou zahrady byla patrová kamenná fontána se sochami medvěďů a tritónem na vrcholu, již vyrobil Jeroným Kohl v roce 1689.⁸¹ Letohrádek byl jednou z mála aristokratických předměstských staveb vzniklých

⁷⁸ K tomu srov. Bruno GRIMSCHITZ, *Wiener Barockpaläste*, Wien 1944, s. VIII n.; Gustav EGGER, *Von der Renaissance bis zum Klassizismus*, in: *Geschichte der Architektur in Wien*, Wien 1973, s. 25-32; Hellmut LORENZ, *Barockarchitektur in Wien und im Umkreis der kaiserlichen Residenzstadt*, in: Karl GUTKAS (hg.), *Prinz Eugen und das barocke Österreich*, Salzburg-Wien 1985, s. 237 n.

⁷⁹ Přímo u slavatovského paláce se však nacházela jen maličká zahrada, kterou reprezentačně upravil již Jáchym z Hradce v šedesátých letech 16. století. Soudobé prameny o ní hovoří vždy jako o „zahrádce“. I přesto tam nechal Jáchym souběžně se stavbou svého paláce vybudovat „lusthaus“, zřejmě malý zahradní altán (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, kart. 20, domácí účty z let 1563-1565. K úpravě zahrady srov. též Václav LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce Pod stupni (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, FHB 10, 1986, s. 275 a 278) Těchto prostor využíval i o čtyřicet let později Vilém Slavata ke stolování pod širým nebem a hostění urozených návštěv za pěkného letního počasí. Zahrada však byla příliš malá. To si uvědomovali již Vilém s Lucií Otýlii, když kupovali ve dvacátých letech zahradu na Pohoželci pod Bruskou. Zahrada zůstala součástí fideikomisu až do roku 1680, kdy ji Jan Jáchym prodal, protože ji již nepotřeboval (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 104).

⁸⁰ Jednalo se o 2 domečky se zahradou od Řehoře Jiřího Pallase (koupě 24. 1. 1678 za 1300 zl.), pusté místo jedné chaloupky se zahrádkou od Dabiela Globice z Bučina (koupě 18. 4. 1678 za 140 zl.), zahradu se 2 domy a vinným lilem od Anny Terezie Jaronové, provdané Mínychové (koupě 23. 5. 1678 za 3300 zl.) a pusté pole od Jana Šolty Zahraděckého (koupě 15. 4. 1679 za 90 zl.) Tamtéž.

⁸¹ Pramenně je vše doloženo značně torzovitě, zachovaly se pouze drobné účty na odvedenou řemeslnickou práci. Tak se dovídáme, že v zahradě pracovali tesaři Petr Seidl a později Kilián Gabriel, dlaždič Matěj Sacher a kameník Jeroným Kohl. Tamtéž. Grottu v zahradě zmiňuje Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Altány, gloriety, sály tereny pražských zahrad a parků*, Staletá Praha 4, 1969, s. 164 i J. NOVÁK, *Slavatové*, s. 33, pozn. 108. K celkovému rázu zahrady srov. Olga BAŠEOVÁ, *Pražské zahrady*, Praha 1991, s. 71.

v Čechách v druhé polovině 17. století.⁸²

Raně barokní velmož typu Jana Jáchyma Slavaty, pobývajících většinou ve svých městských sídlech, trávil čtvrtinu až třetinu roku na svých venkovských statcích a také ony tvořily jeho životní prostor. Tamější velmi rozvinutá sídelní síť nabízela množství příležitostí k reprezentaci a trávení volného času během teplých letních a podzimních měsíců. Slavata svých venkovských příbytků využíval různou měrou a některým vtisknul podobu podle svých přání, aby zřetelněji vyjadřovaly pozici svého majitele ve společnosti a respektovaly raně barokní módní trendy.

Nejvýrazněji proměnil podobu své hlavní venkovské rezidence v **Jindřichově Hradci**. Město dosáhlo za vlády Adama Pavla Slavaty počtu 405 osedlých, čímž se velikostí zařadilo hned za Prahu. Jindřichův Hradec byl skutečným centrem regionu.⁸³ Jan Jáchym stavěl nejvíce v zámeckém komplexu, ale různé úpravy celkovou dispozici příliš nezměnily. Rezidenci doplnily nové manýristicko-barokní náležitosti, a to jízdárna v dolní zámecké zahradě u Vajgaru (1685), míčovna (1681) a zahradní salon (před 1678). Na počátku osmdesátých let byl nově vyzdoben rondel, k němuž se přistavila delší arkáda, která uzavřela prostor malé zahrady. Na konci arkády vznikla ze staré okrouhlé bašty do zahrady otevřená grotta, v níž se nacházela měděná fontána tryskající vodu. Mnoho fasád bylo zrestaurováno, přibýly sluneční hodiny na věži Starého stavení a i zahrada podlehla moderní úpravě atd.⁸⁴

Proměnily se i některé interiéry zámku.⁸⁵ Umístění kaplí přetrvávalo z původní doby. Jan Jáchym a jeho dvůr zřejmě využívali obě kaple, starou hradní i dolní v Novém stavení.⁸⁶ Proměněnému vkusu musel Slavata přizpůsobit zejména renesanční nízké ústřední reprezentační prostory. Přes nádvoří ležící Dolní a Horní palác nechal někdy po roce 1673 zbarokizovat. Při radikální úpravě vznikl dvoupatrový Španělský sál (rozměry 31,5 x 10,5 m) jako největší prostora celého

⁸² Srov. Jiří KROPÁČEK, *Architekt J. B. Mathey a zámek Trója v Praze. Stavebník-umělec-pojetí díla*, AUC-Phil. et hist. 1/1987, s. 69, pozn. 89.

⁸³ Srov. Luděk JIRÁSKO, *Jindřichův Hradec. Hrad a zámek*, Praha 1994, s. 32.

⁸⁴ Jeho stavební aktivity však směřovaly i do vlastního města. V letech 1674-5 nechal vystavět u františkánského kostela kapli Panny Marie Andělské (Porciunkuli), do níž byly 11. 11. 1682 slavnostně přeneseny ostatky sv. Teodora. K tomu Josef NOVÁK, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jindřichovo-hradeckém*, Praha 1901, s. 194 n. Ostatky věnoval karmelitán Jan Karel Slavata, který je získal od papeže Innocence XI. K úpravám v areálu zámku srov. tamtéž, s. 132-133 a J. NOVÁK, *Slavatové*, s. 33-34.

⁸⁵ Dochovaly se dva velké zámecké inventáře z let 1673 a 1689 a mnoho drobnějších. K tomu SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30; kart. 32; tamtéž, Velkostatek (dále Vs) Jindřichův Hradec, kart. 533.

⁸⁶ Preferována však byla stará gotická kaple, již krášlilo v druhé polovině 17. století téměř 30 obrazů na zdech, 8 dřevěných soch světců, jeden dřevěný reliéf Zmrtvýchvstání Krista a 6 beránek božích. Dále se tu nacházelo velké množství mešních potřeb, 20 antependií, mnoho pokrývek na oltář, nebesa z modrého taftu, 2 mešní zvonky a další liturgické pomůcky. Vše nasvědčovalo tomu, že kaple byla v hojné míře využívána. Takový byl stav k roku 1689 (tamtéž, kart. 32). O větší úpravu kaple se zasloužili až Černínové v letech 1709-1710. K tomu J. NOVÁK, *Soupis*, s. 137.

zámku. Zcela novou výzdobou ovšem reprezentoval současný význam a postavení rodu. V roce 1689 zde visely portréty majitele Jana Jáchyma Slavaty, jeho manželky Marie Markéty rozené Trautsonové a proti nim se nacházeli současní habsburští panovníci císař Leopold I. a arcivévoda Josef I.⁸⁷

Proměnu inicioval vladař také ve vybavení a významu Královského paláce ve starém hradním křídle, kterému se v druhé polovině 17. století říkalo Starý sál. Po té, co z něj byla někdy po roce 1638 odstraněna galerie českých panovníků, nechali zde Slavatové umístit jiný cyklus, a to šestnáct rožmberských portrétů. Starý sál se tak stal místem, kde se minulost setkávala s přítomností, byl strážcem rodové tradice a návštěvníky přesvědčoval o návaznosti Slavatů na nejmočnější český rod předbělohorské doby. Odůvodňoval tím ambice rodu na nejvyšší posty Království českého a výzdoba sálu tak pomáhala legitimovat moc a pevné místo Slavatů v jihočeském prostoru posvěcené pradávým původem pánů z Růže.⁸⁸ V třetí reprezentační prostře, Pěkném sále v patře Nového stavení, ponechal Jan Jáchym panovnický cyklus českých králů, jenž tam nainstaloval již jeho bratr Ferdinand Vilém. [Na tomto místě Slavatové dokumentovali své hluboké dlouholeté zakořenění v historickém českém prostoru a svou loajalitu českému královskému rodu.⁸⁹

Po polovině 17. století se ve vladařských a v nejvýznamnějších šlechtických rezidencích začaly objevovat samostatné prostory vyhrazené pouze pro provozování divadla. Tomuto trendu se podřídili i Slavatové, kteří si v jindřichohradeckém zámku zřídili *comédie stuben*. Neumístili jej mimo vlastní sídlo do nějaké speciální budovy, ale zvolili komornější formu. Divadlo se

---

⁸⁷ Velikou plochu sálu dále krášlily obrazy z antické mytologie (5 kusů), krajinomalba (4), náměty z bible (4) a lovecké výjevy (2). Byl tu také jediný obraz světce – sv. Marie Magdaleny ležící v pekle. Freskovou a štukovou výzdobu sálu, kterou zde po barokní úpravě předpokládám, zničil velký požár v roce 1773. Zvláštní je, že poprvé je Španělský sál doložen v inventářích až v roce 1689. Tento fakt spolu s pojmenováním sálu mne přivedl k závěru, že španělský sál nebyl ve své velké a dvoupatrové podobě postaven Adamem II. z Hradce, jak se tradovalo ve starší literatuře, ale až Janem Jáchymem Slavatou. Jeho touhu po řádu Zlatého rouna, které vydával španělský král, jsem již zmínil. Neměla tedy tato nově zbudovaná prostora reprezentovat loajalitu Slavaty k Habsburkům a jeho ambice v jejich službách? Mé domněnky potvrdily i závěry J. Krčálové. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 32 a např. Jarmila KRČÁLOVÁ, *Jindřichův Hradec. Státní zámek a památky v okolí*, Praha 1959, s. 18 nebo TÁŽ, *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986, s. 56-57. Zde autorka odhalila, že ve stavení Zelených pokojů opravdu nebyl žádný dvoupatrový palác v 16. století, ale byly tu původně dva paláce nad sebou, tzv. Dolní a Horní palác. Avšak neuvádí dobu proměny obou místností ve Španělský sál. Starý názor uvádí Josef NOVÁK, *Zámek Jindřichohradecký*, Jindřichův Hradec 1905, s. 112-113.

⁸⁸ K tomu srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30 a 32 a P. MAŤA, *Zrození*, s. 527-535.

⁸⁹ Cyklus zasahoval i do přilehlé tabulnice. Ferdinand Vilém doplnil cyklus na celkových 60 kusů tím, že nechal přimalovat císaře Leopolda I. (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30 a 32. K dějinám galerie srov. Pavel PREISS, *Cykly českých panovníků na státních zámcích*, ZPP 17, 1957, s. 65 n.).

nacházelo v traktu starých Zelených pokojů již v době vladaření Ferdinanda Viléma Slavaty (asi od roku 1668) a využíval jej i jeho mladší bratr Jan Jáchym. Oba dva měli s provozováním divadla zkušenosti již z vídeňského prostředí habsburského dvora. Svou funkci tato scéna plnila, i když nebyla nijak výjimečně vyzdobena. Její stěny krášlilo v roce 1673 šestnáct neurčených portrétů a jedna velmi dlouhá krajinomalba. V létě se pak konala divadelní představení režírovaná místními jezuiti i v malé zámecké zahradě a v rondelu.⁹⁰

Slavatové zřídili v klenutých místnostech Starého stavení také archiv. Ten svým způsobem nahrazoval na venkovském sídle fideikomisní knihovnu, která se nacházela v zemské metropoli v Praze. Bylo v něm umístěno asi 130 knih a velké množství privilegií, korespondence, účtů a dalšího archivního materiálu.⁹¹

Soukromé pokoje vladařů z druhé poloviny 17. století nelze přesně určit, protože inventáře je nezmiňují. Lze se pouze dohadovat, že byly umístěny buď v prvním patře Nového stavení v pokojích kdysi Adama II. z Hradce a Viléma Slavaty, nebo v prvním patře za Španělským sálem. Pravděpodobnější je první varianta, protože v Novém stavení se i nadále nacházela tabulnice, pážecí místnosti, pokoje služebníků a funkční dolní kaple.

Ve Starém stavení se nacházely pokoje jindřichohradeckého hejtmana, jež byly také výstavně vyzdobeny 10 portréty českých králů a římských císařů. Celý rezidenční zámek doplňovala v okolí prvního nádvoří řada hospodářských stavení, starý hradecký panský pivovar, stáje, obročnice a mnoho dalších užitkových prostor.⁹² Sumární inventární počty nedovolují nahlédnout do vybavení jednotlivých místností, ale vypovídají o velikém množství šatstva, prádla, koberců, nádobí všeho druhů a materiálů, ložního povlečení, postelí, židlí a ostatního nábytku, ale i hospodářských nástrojů a dalších předmětů každodenního provozu zámeckého komplexu. Ohromující sumární čísla potvrzují rezidenční charakter zámku v Jindřichově Hradci i na konci 17. století.⁹³

---

⁹⁰ Ke vzniku samostatných divadelních prostor např. Herbert A. FRENZEL, *Thüringische Schlosstheater. Beiträge zur Typologie des Spielortes vom 16. bis zum 19. Jahrhundert*, Berlin 1965, s. 17-20; ke slavatovskému divadlu srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30 a 32. Divadlo zřízené v jedné ze síní za Španělským sálem v letech 1746-48 za Prokopa Vojtěcha Černína tedy rozhodně nebylo prvním v jindřichohradeckém zámku (J. NOVÁK, *Soupis*, s. 117. Novák sice znal slavatovské divadlo, ale umístil jej (zřejmě mylně) do Královského paláce (tamtéž, s. 62 a TÝŽ, *Zámek*, s. 67)). K letním představením srov. výpověď letních kuchyňských účtů této doby v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 60. Ke dvorským zkušenostem s divadlem srov. např. účast Jana Jáchyma Slavaty (úloha Publicoly) ve hře *Scipione redivivo all' Africa*, která se konala v roce 1662 ve Vídni. Plakát o hře se jmény šlechtických herců (např. Karel Porzia, Ferdinand August z Valdštejna, Ferdinand Kollonič, Ferdinand Arnošt z Herberštejna atd.) je tamtéž, kart. 32.

⁹¹ Tamtéž, kart. 30.

⁹² J. NOVÁK, *Zámek*, s. 131-136.

⁹³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30. Jednalo se například o 102 koberců, 405 kusů ložního povlečení, 147 ubrusů, 621 servitů, 116 ručníků, 86 postelí, 101 židlí a lavic, 119 křesel, 100 stolů a tabulí, 10 různých panských kočárů atd.

Jan Jáchym Slavata věnoval svůj čas také ostatním venkovským sídlům. I je se snažil přetvořit podle svých názorů a vkusu raně barokní aristokracie. Zřetelnou stopu jeho činnosti je možné dokumentovat téměř na každém venkovském zámku v centru panství, ať už to byla vedlejší rodová sídla v Telči a Nové Bystřici či drobnější stavby v Červené Lhotě nebo Chlumu u Třeboně, jichž využíval pouze k trávení malé části svého volného času. Věnoval se zde většinou lovu.

Zámek v **Nové Bystřici** povýšil z centra panství na vedlejší rodové sídlo Adam Pavel Slavata, který zde trvale pobýval se svým dvorem ve třicátých až padesátých letech 17. století. Po jeho smrti v roce 1657 se však opět proměnil v řadové centrum panství a trvale v něm pobýval pouze hejtmán a další zaměstnanci velkostatku. Zámek byl přesto připraven na pobyty panstva, které sem čas od času přijíždělo lákáno svatotrojičními poutěmi u paulánů. Jejich sídlo v Klášteře nechali raně barokně přestavět Ferdinand Vilém a Jan Jáchym Slavata v letech 1667-1676 Giovannim D. Orsim podle velmi moderního návrhu Francesca Carattiho.⁹⁴

Kromě toho však Jan Jáchym v době své zemské kariéry proměnil část nejreprezentativnějších interiérů novobystřického zámku a tímto zásahem podtrhl antikvární význam tohoto sídla. Přetvořil jej totiž v integrální součást rodinné historie, kterou dříve obdivoval i Bohuslav Balbín.⁹⁵ Slavata nechal na zámku rozmístit kolekci obrazů s náměty pocházejícími většinou z českých dějin. V roce 1673 po smrti jeho bratra Ferdinanda Viléma jich bylo pouze devět a zachycovaly bitvu na Bílé hoře a obsazení Prahy císařskými vojsky. Do smrti Jana Jáchyma Slavaty v roce 1689 se jejich počet rozrostl na 62 a navíc zde byl instalován soubor 133 kusů mědirytin, a to zejména do nové tabulnice (30 kusů), sousední místnosti (18), bývalého pokoje Ferdinanda Viléma (49) a staré tabulnice (20). Jednalo se o největší a nejreprezentativnější prostory v prvním patře. Místnosti Adama Pavla zůstaly narozdíl od Ferdinandových zachovány v původní podobě a dokumentovaly tak stav, v kterém je zanechal jejich tvůrce.⁹⁶ V této podobě se zámek stal připomínkou starých časů, jistým druhem „chrámu českých tradic“. Jan Jáchym zřejmě dával touto výzdobou najevo svůj historicky zemský patriotismus, který zde zřetelně vyjadřoval jeho politické názory.⁹⁷

⁹⁴ Srov. Emanuel POCHE A KOL., *Umělecké památky Čech II*, Praha 1978, s. 58 a blíže Marcela SCHUSTEROVÁ, *Pavlánský kostel Nejsvětější Trojice v Klášteře a Francesco Caratti*, Umění 9, 1961, s. 31-45. K úloze Adama Pavla v hrubých obrysech J. NOVÁK, *Soupis*, s. 9 n.

⁹⁵ Tamtéž, s. 25.

⁹⁶ Stále tu visely obrazy Nové Bystřice a horního města Hůrek (Adamsfreiheit), jež sám založil. Vše doplňovaly 2 pohledy na Tróju, 6 velkých a 10 malých krajin, což jasně vypovídalo o privátním světě od dvorské kariéry izolovaného Slavaty. Jeho životem byl jeho venkovský statek s rezidencí. K tomu SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30, 32 a 89, inventáře z let 1673 a 1689.

⁹⁷ Tamtéž. Tematiku jednotlivých obrazů inventář neobsahuje. Obytné jádro zámku nechal Slavata rozšířit na 40 pokojů, mezi nimiž se nacházel archiv a lékárna. Nedaleko ležely dvě malé zahrady, hospodářské zázemí tvořil blízký bystřický poplužní dvůr a také samo město, jež dosáhlo v roce

V padesátých letech 17. století popisoval slavatovský úředník druhé vedlejší rodové sídlo v **Telči** takto: *Zámek Telč...mnohými veselými a nákladnými pokoji je obydlený, v něm tři placi...s kaplemi Všech svatých a sv. Jiří, rozkošně a mile se spatřuje...*⁹⁸ Po smrti Slavatovy matky Františky z Meggau v roce 1676 však již žádný člen rodu ve „veselých a nákladných pokojích“ trvale nepobýval. Pro Jana Jáchyma Slavatu i ostatní členy rodu sehrávalo toto sídlo roli zastávky na cestách. Zdejších pobytů pomalu ubývalo, protože vladař domu byl úředně vázán na českou zemskou metropoli v Praze a Telč sehrávala spíše roli východiska pro cesty do Vídně a z Prahy byla nejhůře dosažitelným slavatovským sídlem.⁹⁹ Zdejší zámek se stal hlavně centrem moravských panství rodu a místem působení správního aparátu, jenž sestával v osmdesátých letech asi z 25 osob, jimž stál v čele hejtman Jan Nikodém Marsan Bohdanecký z Hodkova. Služebníci udržovali v chodu kromě hospodářských zařízení také zámeckou kuchyni, několik zahrad, oboru u Roštejna a malou obůrku na bažanty u Telče, kam Slavatové jezdili lovit.¹⁰⁰

Přestože Jan Jáchym Slavata telčské sídlo během své zemské kariéry téměř nevyužíval, bylo možné i zde odhalit slabé stopy jeho působení. Po celé 17. století zůstával telčský zámek ve své renesanční podobě téměř nezměněn. Také raně barokní úpravy se mu z velké části vyhnuly. Jediný inventář zámku z roku 1690 je navíc velmi schematický a mnoho o sídle nevypovídá. V té době již ústřední renesanční prostory jen tiše dokládaly svou prvotní funkci a jejich výzdoba se po sto let téměř nezměnila. Jan Jáchym si nechal v zámku pouze upravit pokoje pro své krátké pobyty na cestách do Vídně a hofmistryně spravovala veškerý mobiliář, který dokazoval, že sídlo mohlo ubytovat asi 40 osob. Výrazněji vladař zasáhl do vzhledu zahradní partie zámku, když poručil vyzdobit zahradní podloubí několika portréty a obrazy měst Prahy a Vídně. Ty představovaly prostorové a politické hranice jeho kariéry. V zahradních místnostech, mimo hlavní těleso zámku, pak ležel vlastní aristokratův byt. Zde byly soustředěny rodinné podobizny vztahující

1693 téměř jednoho tisíce obyvatel (Srov. tamtéž, kart. 89, součet obyvatel na bystřickém a chlumeckém panství z roku 1693). Příznačnou tečkou za slavatovskými aktivitami v této lokalitě se stal požár zámku v roce 1691, při němž vzala většina vnitřního zařízení za své. Pohroma byla velická, protože se propadly klenby celého zámku a následný silný déšť pak spáleniště zatopil. Zámek tradic téměř zanikl (K tomu zpráva hejtmana Kristiana Hilleho z 17. 6. 1691 tamtéž, kart. 91).

⁹⁸ Slova slavatovského urbáře z padesátých let 17. století citoval již Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Telecký okres*, Brno 1913, s. 120.

⁹⁹ K využívanosti sídla blíže S. ŘEŘICHOVÁ, *Franziska* a itinerář Jana Jáchyma Slavaty v tabulce 2; údaje v komorních účtech v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 82 (např. od 28. 8. do 5. 9. 1673 v Telči pobývala Slavatova manželka Marie Markéta Slavatová z Trautsonu s jednou svou dcerou a devíti osobami doprovodu atd.); zlomky telčských důchodních účtů z osmdesátých let (tamtéž). Nejpodrobněji k návštěvám Jana Jáchyma v 80. letech J. HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 156 (11. – 12. 2. 1682), 172 (14. – 19. 12. 1684), 183 (3. – 25. 8. 1686), 190 (18. – 20. 8. 1687), 195 (30. 5. – 2. 6. 1688).

¹⁰⁰ K telčskému panství v této době souhrnně J. HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 214-215.

se k Janu Jáchymovi. Vladař se tedy stal na zámku v Telči strážcem hradecko-slavatovské tradice a je mu možné klást zásluhu na zachování renesanční podoby zámku, který nadále vyjadřoval aristokratickou sídelní možnost.¹⁰¹

Stopu po působení myšlenek Jana Jáchyma Slavaty je možné nalézt i v příležitostných sídlech, která nebyla správnými centry panství a kam přijížděl vladař lovit či jinak trávit volný letní čas. Ideálními lokalitami pro honitbu a odpočinek v přírodě se pro něj staly příbytky v Červené Lhotě a Chlumu u Třeboně a i tyto zámecké stavby alespoň částečně proměnil podle svých názorů.

Vodní zámek v **Červené Lhotě** získal do majetku rodu Vilém Slavata v letech 1639 až 1641 a přivtělil jej k fideikomisnímu majetku.¹⁰² On a jeho potomci provedli úpravy zámku, které již odrážely raně barokní citění.¹⁰³ V druhé polovině 17. století patřila k zámku nedaleká zahrada a Jan Jáchym měl k dispozici malou oboru s několika desítkami srn. O vnitřku zámku vypovídají dva inventáře z let 1673 a 1689, které dokazují připravenost tohoto sídla na pobyty vrchnosti, jež však nejsou pramenně zachyceny.¹⁰⁴ Duchovním jádrem zámku byla kaple zasvěcená svatému Eustachovi, jednomu ze 14 svatých pomocníků, jehož obraz visel v pozlaceném rámu na oltáři. Tento světec se zobrazoval často jako patron lovu podobně jako známější svatý Hubert, s nímž má podobnou legendu i ikonografii. Zároveň však představoval i typ poustevníka. Volba tohoto svatého pro červenolhotskou kapli nebyla náhodná a vyjadřovala poslání sídla. Slavatové zde mohli trávit čas honem v blízké oboře, ale i rozjímat v samotě malého zámku.¹⁰⁵ Společenské centrum sídla představoval *saal* v prvním patře, což dokazuje i bohatá štuková výzdoba z počátku sedmdesátých let 17. století. Kromě

¹⁰¹ K minimálním stavebním úpravám telčského zámku v baroku srov. P. VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 473. Stav zámku v podstatě odpovídal předbělohorskému období, z něhož se zachoval jediný inventář pouze dvou prostor v zámku. Srov. Josef HRDLIČKA, *Nově objevený inventář renesančních interiérů zámku v Telči z roku 1589*, JSH 63, 1994, s. 178-184. K zařízení zámku na konci 17. století bližší inventář z 23. 2. 1690 v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 80 (portréty zobrazovaly Jana Jáchyma, jeho bratry Jana Karla a Ferdinanda Leopolda a příbuzné jeho manželky Marie Markéty z Trautsonu).

¹⁰² Srov. tamtéž, kart. 19, fol. 213 n, výpis z desek zemských z 2. 1. 1641, Slavata zaplatil 60 000 zlatých rýnských. Vnuci Viléma Slavaty červenolhotský statek dále rozšiřovali drobnými koupěmi; jednalo se hlavně o zisk zboží Mnich před 1673, přičemž vše náleželo ke slavatovskému fideikomisu. Nedaleko ležící vsi Pluhův Žďár a Vřesná získané v roce 1688 zůstaly alodním majetkem. Tamtéž, kart. 32.

¹⁰³ Jednalo se zejména o interiérové fresky tovaryšů G. Tencally a štuky tovaryšů I. Comety (před 1675). K tomu Luděk JIRÁSKO, *Červená Lhota. Tvrz a zámek*, Praha 1996, s. 19 a naposledy P. VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 199, kde je také odkaz na starší literaturu.

¹⁰⁴ Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30, inventář z 7. 4. 1673; kart. 32, inventář z 1. 8. 1689.

¹⁰⁵ O uctívání svatého Eustacha v Čechách srov. Pavel PREISS, *Boje s dvouhlavou saní, František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 1981, s. 208 a pozn. 106. Preiss však nezaznamenal, že sv. Eustachovi byly zasvěceny také kaple v Červené Lhotě a i v Roštejně. Další výzdobu kaple tvořilo 9 neurčených obrazů, křížifix, staré stříbrné antependium, 2 žlutočervené lucerny a další liturgické potřeby.

těchto dvou hlavních prostor se v roce 1673, tj. na počátku vlády Jana Jáchyma, obývalo 12 místností, v nichž se nacházelo 76 obrazů. Nebyl tu žádný portrét, což jen podtrhovalo privátní ráz tohoto sídla. V zámku mohlo přenocovat pouze 27 osob v 13 hnědých, 13 bílých a 1 malé posteli. Hosté mohli využít i zdejší lázeň, kde se nacházelo 10 koupacích van a další předměty.¹⁰⁶ Do roku 1689 hrabě neprovedl na zámku výraznější úpravy, nechal jen přistavit pokoj v druhém patře nad sálem. Rozšířil množství obrazů na celkových 85 kusů. Počet loží se však zmenšil na dvacet. Sídlo si i nadále podrželo intimní, privátní, odpočinkovou podobu a navíc bylo lehce dosažitelné z rezidence v Jindřichově Hradci.¹⁰⁷

Podobným způsobem využíval Jan Jáchym Slavata i své sídlo v **Chlumu u Třeboňě**, které leželo uprostřed lesů a rybníků a v majetku rodu se nacházelo v letech 1615 až 1693.¹⁰⁸ Poté, co se stal vladařem domu, inicioval proměnu vnitřního zařízení zdejšího loveckého zámku. Inventáře prozrazují, že se jednalo o velmi malou, ale vrchností využívanou stavbu. V roce 1673 se v ní nacházela plně vybavená kaple s oltářem, devíti obrazy a 3 antependii. Největší prostorou sídla byla *taffelstuben* a k ubytování sloužilo dalších šest pokojů, mezi nimiž se nacházel soukromý pokoj vladaře a také pokoj jeho ženy. Ve vybavení zámku se objevilo 56 obrazů, mezi nimiž převažovala krajinomalba (33 kusů), následovaná antickými motivy (11) a náboženskou tematikou (8). V pokoji vladaře se nacházelo 8 krajinomaleb, což dokládá, že hrabě využíval toto sídlo pouze k odpočinku. Inventář z roku 1689 doplňuje předchozí jen málo, za to však důležité, protože

¹⁰⁶ Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 30. Více jak polovina obrazů znázorňovala krajinomalbu (44 kusů), další část byla věnována sakrální tematice (13), zvláštní význam zřejmě měl obraz rožmberského rytíře na bílém koni odkazující na Slavaty budovanou tradici dědiců vymřelého rodu pánů z Rožmberka. K tomu P. MAŤA, *Zrození*, s. 527 n.; obraz s rožmberskou tematikou v Červené Lhotě však Maťa neviduje.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, kart. 32, inventář z roku 1689. Stále však vedla krajinomalba (42), následovaná loveckými výjevy (18) a náboženskou tematikou (8), v jednom z obytných pokojů visel i obraz Jana Jáchymova oblíbeného světce, sv. Šebestiána (tamtéž, kart. 104, inventář pražského paláce z roku 1689. V kapli tehdy Jan Jáchym choval v relikviáři část ostatků tohoto světce). V zámku se také objevily dva portréty, jeden z nich zobrazoval císařovnu Markétu Marii Terezií, první ženu Leopolda I., zemřelou v roce 1673. Ve vybavení se dále nacházelo 47 kusů majoliky, 5 koberců a další předměty.

¹⁰⁸ Podle výpisu z desek zemských, Lucie Otýlie Slavatová z Hradce kupovala 8. 10. 1615 zámek Novou Bystřicí a tvrz Chlumeč se vším příslušenstvím (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 92). Již na konci dvacátých let 17. století Adam Pavel Chlumeč pravidelně nejméně na několik dní v září navštěvoval, aby se bavil lovem a čižbou ve zdejší oboře a bažantnici (Tamtéž, kart. 25, dopis Andrease Kleie von Lütteg Adamovi Pavlovi z 23. 9. 1626 adresovaný na Chlumeč a podobně dopis od hejtmana krumlovského panství z 20. 9. 1627 také adresovaný na Chlumeč. O existenci obory a bažantnice srov. tamtéž, Konceptář Adama Pavla Slavaty, kniha 25, dopisy z roku 1629). Adam Pavel zde prováděl větší úpravy, o nichž dosud literatura mlčí předpokládá, že starou tvrz nechali na zámek přestavět až Fünfkirchenové (K tomu P. VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 268-269). Je však potřeba počítat též se slavatovskými úpravami a rozšířením tvrze již v polovině 17. století. Rozsah těchto aktivit je však sporný; víme jen, že v účetním roce 1655/6 zde Slavata spotřeboval na přestavbu zámku 44 500 cihel a pracovali zde také blíže neurčení panští tesaři (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 92).

zachytil proměnu sídla za Jana Jáchyma. Rozrostlo se vybavení kaple a nově se zde objevilo umístění 144 *landcarten und papierene bilder*. Vladař tu umístil rozsáhlou kolekci map a dřevorytů. Návštěvníkům zámku sloužilo k přenocování 13 postelí a zasednout mohli k 22 stolům.¹⁰⁹

Jan Jáchym Slavata měl k dispozici více tvrzí, hradů nebo zámeckých staveb, v řadě z nich však nikdy (až na výjimky) nepobýval. Význam těchto sídel ležel v jejich době jinde. Mohla být sídlem celé či alespoň části správy panství. Tyto zámky však postupně ztratily i tuto funkci díky centralizaci správy do Jindřichova Hradce jako centra obrovského panství a změnily se v neudržovaná, neobývaná, chátrající sídla, jichž bylo na slavatovském dominiu více. Tak o nich alespoň vypovídají inventáře. Sumární a velmi krátké formulace jako *im schloss zue Pluhovy Zdiar...10 schlechte tisch, 12 lahnstuhl, 8 eiserne taller, 2 eiserne offen töpf in der ratein, in schloss zue Serowitz...1 lange taffel, 6 lahnstühl* a podobně hovoří za vše.¹¹⁰ Tato sídla - v Budkově/Rozkoši (slavatovské 1604-1693),¹¹¹ Pluhově Žďáru (1685-1688),¹¹² Stráži nad Nežárkou (1604-1693)¹¹³ a Žirovnici (1604-1693), ale i staré tvrze v Mnichu (1655-1693),¹¹⁴ Dubenkách (1685-1693)¹¹⁵ nebo Kostelním Vydří (?-1693),¹¹⁶ - měla pro slavatovského vladaře pouze okrajový hospodářský význam jen díky tomu, že ležela uvnitř dominia. Stavby mimo slavatovské jihočesko-jihomoravské dominium v Obříství (1666-1693),¹¹⁷ Lipové/Hainsbachu (1666-1693),¹¹⁸ ale i v Cáhlově (zástava v letech 1644-1691)¹¹⁹ zůstaly díky své správní odloučenosti od dominia a právní

¹⁰⁹ Srov. výpověď inventářů z let 1673 a 1689 tamtéž, kart. 30 a 32.

¹¹⁰ Tamtéž, kart. 32, inventář z roku 1689.

¹¹¹ Tvrz v Rozkoši, kterou využívali jako oddychové sídlo a jako zastávku na cestách mezi Jindřichovým Hradcem a Telčí již páni z Hradce, byla v letech 1679-1681 přestavěna na panskou sýpku. K tomu tamtéž, kart. 80, inventář telečského panství z roku 1690 a tamtéž, RA pánů z Hradce, kart. 124-125, telčské důchodní účty z devadesátých let 16. století.

¹¹² K tomu F. TEPLÝ, *Dějiny*, 1/3, s. 359 a poněkud odlišně také J. NOVÁK, *Soupis*, s. 378.

¹¹³ Tamtéž, s. 364.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 296. Tvrz a ves Mnich koupil Adam Pavel Slavata v roce 1655 od Václava Heřmana Černína z Chudenic.

¹¹⁵ Rytířské sídlo v Dubenkách zakoupil Jan Jáchym Slavata v roce 1685 od zadlužených Hozlaurů. Tamtéž, s. 356.

¹¹⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 80, inventář telečského panství z roku 1690. V místním rytířském sídle pobýval v roce 1690 správce tohoto zboží s čeledí. Spravoval místní pivovar, dva mlýny, jeden olejný mlýn, jeden poplužní dvůr a panskou zahradu.

¹¹⁷ Obříství u Mělníku zakoupil Ferdinand Vilém Slavata 22. 6. 1666 od Jana, svobodného pána von Göes za 80000 zlatých rýnských. Srov. tamtéž, kart. 30. Občas tu pobýval Jan Jáchym Slavata, k tomu tabulka 2.

¹¹⁸ S. ŘEŘIHOVÁ, *Franziska*. Lipová patřila manželce Jana Jáchyma Slavaty Marii Markétě.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, s. 366-368. Zástavní panství Freistadt (Cáhlov) zdědila po svém otci Leonhardu Helfriedovi Františka Slavatová z Meggau v roce 1644, v letech 1653 a 1660 jí byla zástava prodloužena Leopoldem I. Po její smrti zdědil panství syn Jan Jáchym. Nakonec zůstalo toto panství Slavatům až do roku 1691. Doloženy jsou zdejší pobyty Jana Jáchyma Slavaty, jehož manželka zde měla pojištěné věno. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, kart. 29 a tabulka 2.

separaci od fideikomisu alespoň sídly správy panství. Mohla tedy občas Jana Jáchyma hostit, ale byla pro něj jen zastávkami na cestách.

Závěr

Znalec českého baroka Zdeněk Kalista se několikrát kriticky vyjádřil na adresu jihočeských aristokratů 17. a 18. století: „...nemůžeme jihočeským [pobělohorským] magnátům přiznat žádných zvláštních zásluh v tvoření nových kulturních hodnot.“¹²⁰ Odsudek postavil na fakt, že Slavatové a další aristokraté nepostavili žádný nový barokní zámek. Minimálně v případě Jana Jáchyma Slavaty je však nutné tento názor z nejednoho důvodu opravit.

Předně: Aristokrat druhé půle 17. století trávil často více jak dvě třetiny svého času ve svých městských sídlech a v přístupu ke svým příbytkům musel tento fakt respektovat. Jan Jáchym byl rozhodně kulturně tvůrčí osobností; měl za sebou dlouhou kavalírskou cestu po Itálii, sbíral obrazy, hrál divadlo a dále budoval rodinnou knihovnu. V době své dvorské kariéry mu však společenská a ekonomická situace nedovolila rozvinout nějaký velkorysejší sídelní plán. Teprve v průběhu jeho zemské kariéry, kdy se stal dědicem rodinného majetku, vtiskl své sídelní síti záměrně takovou podobu, jaká odpovídala jeho životnímu stylu a jaká se po konci třicetileté války běžně uplatňovala u dalších významných aristokratů (Humprecht Jan Černín z Chudenic, Václav Eusebius z Lobkovic, Jan Hartvík z Nostic a další). V první řadě se Slavata soustředil na vybudování reprezentativní městské rezidence v místě své kariéry, tj. v Praze. Zamýšlel zásadním způsobem rozšířit fideikomisní palác a navíc nechal v duchu soudobých požadavků vybudovat nové předměstské sídlo uprostřed velké barokní zahrady, čímž se od svých jmenovaných současníků tvůrčím způsobem odlišil.

V druhé rovině musí být konstatováno, že hrabě přistoupil promyšleně i k proměně venkovské části sídelní sítě. Exteriéry doplnil pouze drobně, a to zřejmě z toho důvodu, že lpěl na staré, tradiční podobě všech svých rezidencí, které byly svědkem několik set let trvající a stále pokračující slávy rodu a jeho urozených předků. Obraz „starobylého a tradičního“ sídla byl svým způsobem v raně novověké společnosti dobře využitelným politikem a symbolickým kapitálem. Takové záměrné chování k vlastním sídlu mohl Jan Jáchym spatřit i u habsburského císaře a jeho rodiny ve vídeňském Hofburgu, který nebyl ze stejných důvodů nikdy zásadně přestavěn v barokním stylu.¹²¹ O to moderněji a koncepčněji přebudoval Slavata interiéry svých sídel. Jindřichohradecký zámek obohatil o ústřední raně barokní reprezentační prostory, jimž vévodil dvoupatrový Španělský sál. V Nové Bystřici rozkázal instalovat rozsáhlou sérii obrazů a mědirytin

¹²⁰ Citát a další podobné pocházejí z díla Zdeněk KALISTA, *Století andělů a d'áblů, Jihočeský barok*, Praha 1994, s. 123, 128 ad.

¹²¹ Srov. Hellmut LORENZ, „...im alten Style glücklich wiederhergestellt...“ *Zur repräsentativen Rolle der Tradition in der Barockarchitektur Mitteleuropas*, Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege 51, 1997, s. 475-483.

zobrazujících vybrané okamžiky české historie. I sídla v Červené Lhotě a Chlumu u Třeboně prošla za jeho vlády vnitřní proměnou, která podtrhovala jejich privátní odpočinkový charakter.

Interiéry jeho zámků a paláce vypovídaly o majiteli, jehož myšlení oscillovalo mezi katolicky prohabsbursky zaměřeným kosmopolitismem a českým zemským historismem. O první tendenci vypovídá zejména zřízení Španělského sálu, které reprezentovalo postavení svého majitele v středoevropské habsburské monarchii a mohlo také odkazovat na jeho snahu získat Řád zlatého rouna. Pevné propojení Slavaty s českým prostorem a jeho zájmy dokládalo zařízení pražského paláce, kde se v knihovně otevřeně hlásil k myšlenkám českých vzdělanců v čele s Balbínem. Svůj zemský patriotismus demonstroval galerií českých králů umístěnou v jindřichohradeckém zámku nebo velkou novobystřickou sbírkou vybraných okamžiků z české historie.

Tabulka 2:

Itinerář Jana Jáchyma Slavaty z let 1668 - 1671

Rok	Datum pobytu	Místo pobytu	
1668	1.1.-15.2.	Hainsbach	
	17.2.-21.3.	Praha	
	23.3.-pol. června	Hainsbach	
	pol. června-pol. července	slavatovské dominium - 20.6. J. Hradec, 2.7. N. Bystřice, 11.7. Telč	
	19.7.-31.12.	Vídeň	
1669	1.1.-8.4.	Vídeň	
	8.4.-13.4.	výjezd na Telč	
	13.4.-8.7.	Vídeň	
	pol. července-25.8.	slavatovské dominium - 10.7. Telč, 15.7. J. Hradec, 21.7. Freistadt,	
		25.7. Telč, 16.8. J. Hradec	
	28.8.-29.8.	Praha	
	1.9.-14.10.	Hainsbach	
	16.10.-23.10.	Obříství	
	26.10.-3.11.	slavatovské dominium - 26.10. J. Hradec, 28.10. N. Bystřice, 29.10. Telč	
	7.11.-31.12.	Vídeň	
	1670	1.1.-30.4.	Vídeň
		30.4.-15.5.	výjezd do Freistadtu (přes Melk, Linec – zpět přes Neumarkt, Tümnitz)
15.5.-10.7. (konec účtu)		Vídeň	
1671	1.1.-3.6.	Vídeň	
	5.6.-9.6.	slavatovské dominium - 5.6. Telč, 9.6. J. Hradec	
	23.6.-6.10.	Hainsbach	
	23.10.-30.10.	Obříství	
	1.11.-3.11.	Obříství	
	7.11.-? (konec účtu)	slavatovské dominium - 7.11. J. Hradec	
	konec roku	Vídeň	

Summary:

Residences of Jan Jiří Jáchym Slavata, count of Chlum and Košumberk (1637-1689)

According to the life style, historians can divide baroque nobility in the Habsburg lands into four main groups. These are dukes (Fürsten), courtly oriented noblemen (hoffähig), landlords (Landadel) and gentry. One of the main criteria of such a dividing is the chosen career of each nobleman. In fact no one of them lived all his life having only one office or function. This is a result which can show also Jan Jáchym Slavata, count of Chlum and Košumberk. At first he tried to become a member of some court office in Vienna, but from 1673 he was a senior of his house and he spent the rest of his life in the land offices in Prague. Each career created the different space frame to his life style. Till 1673 (court career) he moved between his only northbohemian estate and Vienna. After 1673 (land career) he travelled each year between Prague and his family estates in South Bohemia and South Moravia. This article tries to answer, if the different space conditions of both his careers influenced his attitude to concrete country and town residences and if it changed his life style and his individual thinking.

Slavata, as it was usual in the second half of 17th century, spent often more than two thirds of every year in his town residences and he had to respect it in his attitude to his castles and palaces. Due to his bad financial situation he could not create special residential plan before 1673. Then he became very rich and powerful after the death of his brother. During his land career he thought of a new residential possibilities but his plans were completed only partly. At first he wanted to build a new, more representative palace in the place of his career, in Prague. He tried to enlarge his family palace and he created a new suburban residence including a large baroque garden that had not be seen in Prague yet. In the second phase of his plan he focused on his country estates. He did not think of any new baroque castle because he wanted to rebuild present interiors only. He tried to follow modern requirements for more pleasant living and for better representating of his relations to the Habsburg house and to the Kingdom of Bohemia. In his main country residence in Jindřichův Hradec he built a central early baroque representative rooms, mainly so called Spanish hall. In Nová Bystřice he placed a large collection of the paintings and engravements that showed chosen scenes from the Bohemian history. In Červená Lhota and Chlum u Třeboně he owned small hunting castles that were used only for several days during each year. So he created very private life conditions there. The interiors of his palaces and castles tell us about the nobleman whose life and thinking moved between Catholic cosmopolitanism and Bohemian land historism and patriotism.

The summary was translated by the author